Китап (роман)

Автор:
Марат Кәбиров

Китап (роман)

Марат К?биров

Китап с?ючел?р ?чен кызыклы б?л?к – «Китап» романы. Антиутопия жанрына караган бу ?с?рд? автор китаплар ??м китап укучылар юкка чыкканнан со?гы тормышны к?заллый. Белемн?н, т?рбияд?н ??м м?д?нятт?н ваз кичк?н кешелек, ?лб?тт?, коточкыч сынауларга дучар була. Роман к?телм?г?н ма?аралар бел?н мавыктырып кына калмас, б?генге вакыйгаларга башкачарак карарга м??б?р ит?р.

Пролог

Син бу китапны ?ле укымассы?. Син бит эш кешесе. Анда чабасы?, монда чабасы?… К?не буе шулай пыр тузып й?рисе? д? арып кайтып егыласы?. Китап укырга сине? вакыты? юк.

Син бу китапны олыгайгачрак, бераз акыл кереп, минем шикелле к?злек киеп й?ри башлагач, кулы?а алырсы?… ?йд?ге иске?москыларны чыгарып т?г?рг? дип ч?п капчыгына тутырганда, тузанланып беткен шушы китап кулы?а эл?гер д?, син аны капчыктан кире алып актарып карарсы?. Юк, укырга тел?п т?гел. Озак еллар буена ш?рлеге?д? тузан ?ыеп яткан шушы н?рс?не элегр?к чыгарып атмавы?а га??пл?неп, аны? чынлап та сукыр бер тиенг? тормавына тагы бер кат ышанырга тел?п актарып карарсы? да бер?ике ??мл?сен укып ?лгерерсе?…

??м…

…?ле ген? нинди эш бел?н маташуы?ны т?мам онытып, бирелеп укырга керешерсе?.

…со?гы битен? кад?р укып бетермич? туктала алмассы?.

…б?тенл?й башка д?ньяда, б?тенл?й б?т?н кеше булып уянып кит?рсе?.

??м ?зе?не? бу китапны ник элегр?к, яшьр?к чагы?да укымавы? ?чен ?кенерсе?. ?леге хис сине? б?тен булмышы?ны бил?п алыр. Тормышы?ны? и? кадерле бер ?лешен, м??гег? д? кире кайтарып булмый торган м??им бер н?рс?сен югалткандай булып, озак й?рерсе?. «Эх, ниг? элегр?к укымадым ик?н бу китапны?.. Элегр?к укысам, барысы да башкача була алыр иде бит…» – дип ?рнерсе?. Л?кин берн?рс? д? ?зг?рт? алмассы?. ??м ?кенече? ?аны?да тырмашып яш?р.

Юк…

Син бу китапны ?ле укымассы?…

Сине? а?а ?ле вакыты? юк…

Сине? эшл?ре? к?п…

Шундый х?лл?р.

1. Куркыныч кеше

Знаете ли вы, почему так важны такие книги, как эта? Потому что они обладают качеством. У этой книги есть поры, она дышит. У нее есть лицо. Ее можно изучать под микроскопом. И вы найдёте в ней жизнь, живую жизнь, протекающую перед вами в неисчерпаемом своём разнообразии.

Хорошие писатели тесно соприкасаются с жизнью.

Рей Брэдбери

1

– Юк! Юк… – Ирне? ишек артыннан ишетелг?н тавышы тынлыкта ирк?л?неп утырган ?йне селкетеп куйгандай тоелды. – Юк, моны? булуы м?мкин т?гел…

Хатын ?з б?лм?сенн?н башын тыгып бераз карап торды да ишек янына атлады. Сары ч?чл?рен арттан кысып куйган, ялтырабрак торган алсу т?ст?ге кыска халат киг?н зифа г??д?ле бу ханым утыз биш яшьл?р тир?сенд? иде. Ул г??д?сен туры тотып атлый, шунлыктанмы тулы тыгыз т?шл?ре, адым саен ымсындыргыч бер к?ч бел?н уйнап алган очалары тагы да матуррак, назлырак булып тоела.

– Юк… – Ишек артындагы тавыш инде елауга охшый башлаган иде. – Юк… Булуы м?мкин т?гел…

Хатын, адымнарын тизл?теп, б?лм? алдына килеп басты да ишекне этеп карады. Ул бикле иде. Хатын тагы бер омтылды да стена буенда торган кы?гырау т?йм?сен? басты. Эчт? ягымлы мо?лы тавыш я?гырады. Тик шундук ирне? ы?гырашуы ишетелде.

– Юк… Юк… Юк…

Хатын бер м?лг? тынып торды. Ул ишек артында нил?р булганлыгын к?з алдына китерерг? тырыша сыман иде. Л?кин анда бернинди шау?шу да ишетелм?де, бары тик ир ген? шы?шыды.

– ?аным! – дип, ишек артында энд?ште хатын. – Ач ?ле…

Шы?шу тавышы бер мизгелг? тынып торды.

– Ишекне ач, кадерлем. Мин бу…

?авап ишетелм?де.

Хатынны? кайгыртучанлык бел?н м?лдер?м? тулы з??г?р к?зл?ренд? х?веф ?стенлек ала башлады. Тавышы да калтырангандай тоелды:

– Сине? х?ле? ничек анда? ?аным?!

Ишек артыннан беркем д? ?авап бирм?де.

Бер гомерг? ти? мизгел ?тте.

Хатынны? б?тен кыяф?тенд? нидер ?зг?рде, аны? якты хисл?р бел?н тулышкан г??д?се ничектер бушабрак, б?решебр?к калгандай тоелды. Тулы иренн?ренд?ге алсулык югала т?шк?нд?й булды, к?зл?ренд?ге нурны з??г?рсу томан алыштырды. Ул, х?лсез куллары бел?н ишек я?агына таянып, ишетелер?ишетелм?с пышылдады:

– Н?рс? булды си?а… ?аным… – ??м кин?т ниндидер ярсу бел?н ишекне т?ярг? тотынды, ?зе б?тен ?йне я?гыратып кычкырды: – Ник д?шмисе??! Н?рс? булды си?а?! Н?рс? булды!

Кин?т ишек артында ниндидер кыштырдау ишетеп тынып калды. Ире, к?р?се?, креслога утырып тынып калган ?иренн?н торып басты. ??м, аягыннан да т?шерми торган к?н башмагын с?йр?п, бер?ике адым атлады. Хатын моны ишек аркылы ?з к?зл?ре бел?н к?рг?н сыман булды. Бераздан ирне? бугазыннан ниндидер яман гырылдау сыгылып чыкты.

– Ю?у?уггк…

– ?аным! – Хатынны? тавышында шатлыклы ?мет ишетелде: – Ач ?ле ишекне…

?мма аны? с?зл?ре кин?т ?зелеп калды. Ишек артында ирне? акылдан шашып кычкырганы барысын да к?меп китте:

– Юк! Моны? булуы м?мкин т?гел! М?мкин т?гел…

??м ишекк? н?рс?дер килеп б?релде. Бу ?ст?л ?стенд? утырган б?лл?р ваза булды шикелле. Челп?р?м? килеп ватылды… ?мма аны? артыннан ук тагы н?рс?дер очты. Ишекне? теге ягындагы ?йберл?р, ?ле я?гыравыклы, ?ле тонык са?гырау авазлар чыгарып, бер?бер артлы ишекк?, стеналарга килеп б?рел? торды. Ахыр чикт? ир кулына эл?кк?н б?тен н?рс?не кырып ?имерерг? тотынды. Урындыклар ауды, аны? артыннан ?ст?л… Хатын инде ирне? эш б?лм?сенд?ге коточкыч т?ртипсезлекне к?з алдына китер? ала иде бугай. Тик ул моны? ?чен артык борчылмады. Т?ртип урнаштыру кыен булмас. Бары тик ире ген? ис?н?сау булсын. Бер?бер ?ирен? з?гыйфьлек кен? килм?сен. Со?гы арада ?з??зен аямыйча, т?н йокыларын онытып эшл?рг? тотынды. Ул элек т? тик ята торган

ад?м т?гел иде. ?мма ул чакларда д?нья ?иткер?, тормышны к?йл?? ?чен тырышты. ? х?зер… Х?зер д?ньялары ?итк?н иде инде, бераз ял итеп алса да буласы. ?мма ир элеккед?н д? ???тр?к бер д?рт бел?н эшк? тотынды. Ул галим иде. ?з эшл?ре турында бик ?ентекл?п с?йл?рг? яратмаса да, хатын аны? ниндидер борынгы бер табылдык бел?н м?ш кил?ен бел? иде. «Бу минем тормышымда и? зур ачыш булачак, – диг?н иде ире бер м?лне. – ?леге табылдыкны? серл?рен ачсам, без тормышны б?тенл?й башка ?лч?мд? к?р? башлаячакбыз!»

??м мен?…

?леге ачыш кешелек ?чен нинди ген? зур казаныш булмасын, хатын ирене? акылдан шашуын тел?ми иде. Ул бер м?лг? к?телм?г?н х?лл?рд?н югалып калды. Аннан со?, тынычлана т?шк?ч, ишекне д?берд?терг? тотынды. ?мма моны? бер файдасы да тим?яч?ген а?лап, кы?гырауга басты. Ягымлы тавыш ишетелде. ?мма ишекне? аръягындагы ??н?ал туктамады. Аны? ире бу тавышны ишетми иде, ахры. Ишекне ачып кермич?, ирне тынычландырып булачак т?гел иде. Хатын кичекм?с ярд?м хезм?тен чакырырга уйлап куйды. ??м шундук колагында ышанычлы тыныч тавыш я?гырады.

– Мин сезне ты?лыйм…

«Юк… Мин болай гына…» Кичекм?с ярд?м хезм?тен чакырырга ярамый иде. Ире ?з эшене? яшерен булуы турында бернич? кат иск?ртк?не бар. Ишек артында нинди х?лл?р булуы билгесез. Шу?а да «кичекм?с ярд?м» диг?не? м??гелек зыянга ?йл?нерг? д? м?мкин. Аны чакырырга ярамый иде. Нишл?рг? со??

Ишекне ватарга кир?к. Хатын ашыгып баскычка юн?лде. Ишекл?р бел?н идар? ит? пульты подвалда иде. Баскычтан бернич? адым атлау бел?н баягы ишекне? кел?се шалтыраган тавыш ишетелде. Хатын туктап калды. Ишек тоткасы кыбырдап куйды. ??м хатын ?и?ел сулап кире борылды. Ул баскычтан менеп ?ит?г?, ишек ачылып китте. Бернинди тавышсыз гына ачылса да, ул ничектер шомлы булып тоелды. Хатын ниндидер куркыныч к?теп туктап калды. Ишек шар ачылды, б?лм? ид?ненд? кырылып яткан н?рс?л?р ш?йл?нде. ?мма беркем д? чыкмады.

– ?аным… – Хатынны? тавышында ?мет т?, наз да, курку да бар иде: – Кадерлем…

Бераздан башмаклар шуышканы ишетелде. ??м ишект? ч?ч?башы тузып, к?лм?кл?ре ертылып бетк?н йолкыш ир к?ренде. Кырык яшьл?р тир?сенд? ген? булса да, х?лсезл?неп б?кр?еп калганлыктан ??м ?пк? чирле кеше шикелле еш?еш сулаганлыктан, ул бабайга охшап тора иде. Тартышып, ?ыерчыкланып бетк?н й?зе ул бабайны ?т? д? карт итеп к?рс?т?. ?мма хатынны и? борчуга салганы – ирне? к?зл?ре иде. Ул к?зл?рд?ге якты нур юкка чыккан, анда бары тик ?метсезлек, салкынлык ??м ?з х?лен ?и?ел?йт? алмауга ?кен? ачысы гына. Т?нене? бер ген? ?иренд? кан ?с?ре к?ренм?с? д?, бу яралы ерткыч иде. Хатын куркудан артка чигенеп куйды. Л?кин шундук ?зен кулга алып, елмайгандай итте.

– Н?рс? булды си?а, кадерлем…

Хатынны? тавышында ?мет ??м кайгыртучанлык иде. Аны? тавышындагы бу тойгылар м??гелек ту?лыкны да эретер сыман иде. Л?кин ир илтифат итм?де. Ул ту? карашы бел?н тир??якны к?зд?н ?тк?рде. ??м ?з к?зл?рен? ?зе ышанырга тел?м?г?нд?й башын чайкап куйды.

– Юк… – дип пышылдады ул, – юк…

– Н?рс? булды, ?аным?..

Ир шунда гына хатынга игътибар итте. ??м дертл?п китте. Б?тен й?зен тартыштырып, газап дулкыны ?тте. К?зл?ре сагыш бел?н тулды.

– Якын килм? ми?а! – дип ?икерде ул кин?т кулларын алга сузып. – Якын кил?се булма!

Ирен? таба бер адым атлаган хатын кин?т туктап калды.

Тынлык урнашты.

– ?аным…

– Д?шм?! – дип б?лдерде аны битараф тавыш. – Син чынбарлык т?гел.

– Кадерлем…

– Д?шм?!

Хатын нидер ?йтерг? ?ыенган ?иренн?н тынып калды, с?зл?рене? ?нсез д?вамы булып керфекл?ренн?н ике тамчы яшь агып т?ште. Моны ир к?реп калды.

– Сине? к?з яшьл?ре? д? чын т?гел… – диде ул чиркангыч бер н?фр?т бел?н, – барысы да – иллюзия. Барысы да…

Хатын ?зе д? сизм?ст?н артка чигенде. Ирне? кыяф?те юньлелек в?гъд? итми иде.

– Син минн?н куркасы?. – Ир кире каккысыз аф?т сыман акрын гына хатынны? ?стен? кил? башлады. – Куркуы? да – чынбарлык т?гел…

– Юк… – Хатын ирне? кулында ялтлап китк?н н?рс?не? пычак ик?нен а?лап, еламсырауга к?чте. – Юк, ?аным…

– Сине? гомере? – чынбарлык т?гел, – дип елмайды ир, – бары тик иллюзия ген?.

– Юк, кадерлем… Кир?кми… – Хатын куркудан торып й?герм?кче иде, ?мма кин?т аркасы бел?н стенага б?релеп тынып калды. – Зин?ар… Акылы?а кил…

– Мин акылымда… – Ир чынлап та акыллы кешег? охшап китте. – ??м мин тормышны? асылын бел?м. ? син белмисе?…

Ир хатынын стенага кысрыклады да пычагын аны? бугазына китерде.

– Бу пычак та – чынбарлык т?гел. Мин мен? сине? муены?а сызам… – Ир пычакны хатынны? муенына ?и?елч? ген? ышкып алды, хатын дертл?п куйды, сыгылып кына каны чыкты. Ир канны, бармагы бел?н с?ртеп, хатынны? иренен? тидерде. – Т?мл?п кара ?ле… Чынлап та кан шикелле ул… ?мма ул кан т?гел… Бу бары тик безне? к?зебезг? ген? к?рен?…

– ?аным… Кир?кми… – Хатын аны? кулларын читк? эт?рерг? тырышты. – Кир?кми…

– Д?шм?! – Ир аны нык итеп стенага кысты да пычакны муенына аркылы тер?де. Аз гына селкенс? д?, хатын суелачак иде. – Л?кин мин х?зер сине ?тер?м ик?н, син чынлап та ?л?ч?ксе?. Бу д?ньяда ?лем ген? чын. ?лемн?н башкасы – иллюзия.

Ир хатынны? к?зен? тек?лде:

– Син мине а?лыйсы?мы?

Хатыны берни дип т? ?авап бир? алмады. Ул акайган к?зл?ре бел?н билгесезлекк? т?б?леп катып торуында булды. Ир аны? муеныннан пычакны алды да сул кулы бел?н я?аклап ?иб?рде. Хатынны? башы у? якка янтаеп китте. Й?зенд? газапка охшаш н?рс? чагылып узды. ?мма шундук ул ?ушына килде, битен? кан й?герде, к?зл?рен? нур кайтты.

– ?йд? минем бел?н, – дип кабатлады ир, ?зе, аны? ?авабын да к?тм?ст?н арты бел?н борылып, эш б?лм?сен? атлады. Хатын а?а иярде. Ире аны? котын алган иде. Бу ад?м инде ?зг?рг?н иде. Аны? тагын н?рс? эшл?рг? м?мкин ик?нен берничек т? алдан ?йтеп булмый. ??м аны? зыян салмасына, х?тта ?тереп ташламасына да ышанырлык т?гел. Хатын ирне? арт ч?мечен? карап шулай уйлады. К??еленд? калкып чыккан ниндидер хис уйдан эшк? к?ч?рг? кир?клеген иск?ртеп ашыктырды. Л?кин пычаклы ирг? ташлану ?и?ел н?рс? т?гел. Х?тта аны? артында торса? да. Х?тта… Алда подвалга т?ш? торган баскыч… Мен? шул урында т?в?кк?лл?рг? м?мкин. Баскычтан к?ч бел?н этеп ?иб?рс??, ул ярыйсы ук эшт?н чыгачак. ?мма баскыч янына ?итк?ч т?, хатын ирен? ташланырга ашыкмады. Бу аны? ?з ире иде. ?ле бернинди д? зыян салмады ич. Пычак тотса ни со??.. ?терм?де бит… ? ?тер? алган булыр иде… Ир кин?т борылды да хатыныны? к?зл?рен? карады. Аны? к?зл?ре ад?мнекен? охшый башлаган иде инде. ??м елмайгандай итеп куйды. Д?шм?де.

Б?лм?г? керг?ч, ул тагын хатынына карап елмайгандай итте. Бу аны? гафу ?тен?е булды шикелле. Кыйратылган б?лм?д? ис?н?имин килеш калган берд?нбер шкаф ш?рлегенн?н ак пакет алып, хатынына к?рс?тте.

– Мен?…

Егермег? унбиш сантиметр чамасындагы бу пакетта тел?с? н?рс? булырга м?мкин иде. Хатын берни д? а?ламады.

– Н?рс?…

Ир с?зне нид?н башларга белми аптырап торды. Хатыны аны гафу итм?г?н иде, ?лб?тт?. ?мма ир ?зене? ачышы турында кем бел?ндер уртаклашырга тели иде. Шунсыз булмый. Шунсыз ул акылдан шашачак.

– Мен? шушы ?йбер… борынгыдан калган мирас бу… ??м… Монда безне? д?ньяны? астын ?ск? китерерлек к?ч тупланган…

Кин?т сирена тавышы ишетелде. Ир сораулы карашын хатынына т?б?де:

– Син?

– Юк… – Хатын с?зене? ышанычлы чыкмавын к?реп, ?ст?п куйды: – Юк, мин чакырмадым. Ант итеп ?йт?м, мин т?гел…

– ??й… – Ир тир?н к?рсенде д? кулындагы пакетны, ашыгып, шкафны? бер тартмасына тыкты ??м аны? ишегенд?ге т?йм?л?рг? баскалады. Эшен бетерг?ч, елмаеп куйды.

– Минн?н китте, – диде ул ?з вазифасын башкарып чыккан п?йгамб?р тынычлыгы бел?н. – Мин сине ярата идем, ?аным. Барысы ?чен д? р?хм?т си?а…

– Н?рс??! – Хатын ?з колакларына ?зе ышанырга тел?м?де. – Н?рс? дисе??..

– Баш… – Ир баш бармагын ма?гаена куйды. – Башымны? бер ис?н урыны да калмасын… Син а?лады?мы?

Хатын а?ламады. Сирена тавышы х?зер колак т?бенд? ген? ишетел? башлады. Бераздан ишек кы?гыравы шылтырады.

– Аларны мин чакырмадым, – диде хатын, акланырга тел?п. – Мин чакырмадым…

– Бел?м… – Ир елмайды. – Алар ?зл?ре минем эзг? т?шк?н… Без туктаусыз к?з?т? астында… Шу?а к?р? баш турында онытма… Х?ер… Бар, ишекне ач…

Инде ишекне нык итеп д?берд?т?л?р иде.

– Бар, – дип кабатлады ир, – керсенн?р.

Хатын коридорга атлады. Тик шундук ниндидер шартлау ишетелде. Ишекне ?имереп керг?н т?ртип сакчылары инде коридор буйлап й?гереш? иде.

– Бар, – дип ашыктырды ир, – каршы ал…

Аны? тавышында кырыс тал?пч?нлек бар иде, хатын т?ртип сакчыларына каршы атлады. Л?кин шундук артында шартлау тавышы я?гырады. Ул кин?т борылды ??м ?з к?зл?рен? ?зе ышана алмыйча катып калды. Ирене? башы торган урында куе т?тен ген? иде. Бераздан т?тен таралды ??м… Ирне? муенында, ике якка караган кушуч сыман, я?ак с?якл?ре ген? сер?еп тора иде. Башы тулысы бел?н диярлек юкка чыккан. Куе кан, баш мие ??м тагын ?лл? н?рс?л?р, берг? укмашып, т?р?з? п?рд?л?рен?, шкаф ишеген?, ид?нд? аунап яткан ч?п?чар ?сл?рен? ч?чр?г?н. Ирне? г??д?се беркад?р аягында баскан килеш торды да акрын гына чалкан ава башлады. Хатын, ?леге коточкыч к?ренешт?н качарга тел?п, к?зл?рен йомды. ?мма шундук тамагына т?ер килеп тыгылды, ??м ул укшып ид?нг? б?гелеп т?ште.

Тавышка й?герешеп килеп ?итк?н т?ртип сакчылары коралларын ирне? ?ле г??д?сен? ??м хатынга т?б?п тынып калдылар. Бераздан калын г??д?ле озын ир алгарак чыкты да хатынга иелде. ??м, кабат к?т?релеп, ипт?шл?рен? ымлады. Ике егет, хатынны к?т?реп алып, б?лм?д?н чыгып киттел?р.

– Н?рс? эзл?рг? кир?ген бел?сез, – диде баягы ир калганнарга, – ул шушы б?лм?д? булырга тиеш. Тапмыйча туктамагыз.

??м баягы ике егет артыннан иярде. Тегел?р, арттан начальниклары атлаганны к?реп, бер м?лг? туктап калдылар.

– Тикшер?л?р ?з?ген? илтерг?, – диде ир, алар янында адымын да акрынайтып тормастан, – яхшылап эшк?ртерг? ??м юк ит?рг?.

??м ишекк? юн?лде. ?мма ?иде?сигез адым атлауга ук, артында ниндидер шартлау ишетеп борылырга м??б?р булды. ??м с?генеп куйды. Ике т?ртип

сакчысы да га??пл?н?не? чиген? ?итеп катып калган иде. Алар битл?рен?, киемн?рен? ч?чр?г?н канлы ит кис?кл?рен д? сизмил?р, ахры. ? галимне? хатыны ид?нг? сузылып т?шк?н… Аны? башы юк иде…

– Тегел?рг? кушылыгыз! – дип боерды ир. – А?лашыламы?!

Егетл?р бераз аптырап тордылар да ашыгып б?лм?г? кереп киттел?р.

Ир урамга чыкты. Тир??ягына каранып, бертын басып торды.

– Юдыртыгыз барысын да… – диде аннан со?.

Аны? тир??ягында бер?? д? юк, кемг? энд?шк?нен д? а?ларлык т?гел иде.

2

Юк, моны? чынбарлык ик?нен? ышанырлык т?гел иде. ?г?р бернич? к?н элек кен? бер?рсе шушы хакта с?йл?с?, Л?йл? аны акылдан шашканга ис?пл?р, ?ичьюгы, бик оста ялганчы дип атар, тел?с? н?рс? эшл?р, ?мма аны? с?зл?рен? бер тамчы да ышанмас иде. Х?тта ?ле д?, барысын да ?зе к?реп, ?зе кичерг?нд? д?, бу к?ренешне? т?ш кен? т?гелме ик?нен? шикл?неп куйды.

Уянганда ук, Л?йл? ниндидер якты хисл?р бел?н, ?зен бик яхшы ??м к?чле итеп тоеп уянды. Аягына басуга ук, и?ен? назлы б?рхет халат ябылды, аякларына йомшак башмак киелде… ?ле мен? ваннада…

Ваннага килеп кер? бел?н, б?лм? эче хуш исл?р бел?н тулды, якты мо? агыла башлады. Стеналар бер мизгелг? ген? сыекланып алды да анда, сафтан?саф сулы елга хасил булды. Елга ярындагы талларда кошлар сайрый, яфракларны ?и?елч? ген? тибр?ндереп, ягымлы ?ил ис?. Сулар ?авасы да саф, татлы – б?тен булмышы?а ?теп кер?, к??елг? чиксез л?зз?т бир?. Л?йл? су кер? турында уйлауга ук, ?стенд?ге киемн?ре юкка чыкты, ??м ул, аяк астындагы кайнар комга басып, елгага атлады. Аяк й?зенн?н суга керг?ч, иелеп, учлары бел?н ?ылы дулкыннарны с?зде, битл?рен чайкап алды, аннан со? муеннарын, кулбашларын сыпырды да бар к??елен бил?п алган тилерткеч д?рт бел?н елга куенына ташланды. Т?рле т?ст?ге вак балыклар, аннан ?ркеп, читк? тайпылышты. Л?йл? аларга игътибар итеп тормады, колачын ??еп й?з?рг? тотынды. Ул, л?зз?тк?

бирелеп, елганы? бер ярыннан икенчесен? й?зеп уйнады да, аз гына арыганлыгын тоеп, дулкыннар ?стенд? чалкан ?йл?нде. Шул хал?тенд?, кояшны? назлы нурларыннан к?зл?рен кыса биреп, татлы елмайды, кулларын ??йде. Ул болай да су коенырга, су коенганда дулкыннар ?стенд? мен? шулай чалкан ятарга ярата иде. ?мма бу юлы елганы? дулкыннары гади т?гел иде. Алар хатынны? аркаларына, ботларына, б?тен т?нен? ?йтеп а?латып булмаслык р?х?тлек биреп массаж ясадылар. Беркад?р шулай яткач, ул, р?х?тлекк? т?з?лмич?, суга чумды. Башта гад?тенч? к?зл?рен йомса да, со?рак, ?зене? кайда ик?нлеген иск? алып, тир??ягына к?з салды ??м сокланудан чак кычкырып ?иб?рм?де. Монда о?мах хозурлыгы иде. Саф чиста су. Кояш нурында т?рле т?сл?рг? кереп, м?р??нд?й ялтырап кит?че эреле?ваклы г?з?л балыклар, ?лл? нинди сихри ?семлекл?р…

«Илдар бел?н берг? керерг? кир?к булыр, – дип уйлап алды хатын, – монда шундый соклангыч ик?н…»

Ире исен? т?ш?г?, ул кабат дулкыннар ?стен? чыкты да яр буена й?зеп китте. Суны? муен ти?ентен урынына ?итк?ч, басып калды. «Чистарынырга кир?к», – дип уйлады. Шул арада ниндидер к?зг? к?ренм?с кул аны хуш ис б?ркеп торган назлы мунчала бел?н юарга кереште. Бу кызык та, р?х?т т? иде. Бераздан юу тукталды, Л?йл? тагы бер кат суга чумып алды. Дулкыннар ?стен? таралган к?бекл?р юкка чыкты…

Тагы бер мизгел ?т?г?, ул ванна б?лм?сенд? иде инде. Б?лм?д?ге ?ылы дулкын аны? т?нен киптерде, ч?чл?рен матурлап тарады. Бераздан хатынны? ?стенд? алсу т?ст?ге кыска халат, аякларында йомшак башмак п?йда булды. Ул, боларны к?реп, кан?гать елмаеп куйды ??м, ваннадан чыгып, кухняга юн?лде. Б?тен б?лм?г? т?мле аш исе таралган иде.

– Илдар! – дип д?ште хатын. – Ашарга ?зер…

Ире, кан?гать елмаеп, ишект? п?йда булды. Ул да я?а гына ваннадан чыккан иде. Хатыны янына килеп, аны? бит очыннан гына ?беп алды да табынга утырды. ?ст?л буп?буш иде. Алар утыруга ук, алларында береш?р стакан алма суты п?йда булды. Аны эчеп куюга, буш стаканнар юкка чыкты да, т?линк?л?р барлыкка килде…

Ир бел?н хатын бер?берсен? карап елмаешып тордылар да кашыкка ?релдел?р.

– О! Соклангыч! – диде ир пылауны т?мл?п карау бел?н. – Мин сине? н?къ шундый итеп пешерг?не?не яратам.

Л?йл? кеткелд?п куйды.

– ?мма монысын мин пешерм?дем, – диде ул, бераз сагая т?шеп, – моны йорт пешерде.

– ?мма ул аны н?къ сине?ч? итеп, мин яратканча итеп пешерг?н. Мен? ?зе? д? ашап кара ?ле.

Хатын бер кашык капты да ирен? карады.

– Н?рс??! – диде ир, аны? кыяф?тенн?н сагаеп. – Н?рс? булды?

Хатын елмайды.

– ?мма бу… Х?тере?д?ме, син берм?лне, мин эшт?н кайтуга, пылау пешереп куйган иде?? – диде хатын кан?гать бер хыялыйлык бел?н. – Мин аны шултиклем нык яраткан идем… Бу – н?къ шул пылау… Бу мин пешерг?нч? т?гел…

Ир т?линк?г? ?релг?н ?иренн?н туктап калды.

– Л?кин… – ??м ул, елмаеп, хатыны? т?линк?сенн?н бер кашык алып капты. – Чынлап та! Минекен д? т?мл?п кара ?ле.

Хатын ирне? т?линк?сен? ?релде д? шаркылдап к?леп ?иб?рде:

– Мин си?а ышанам! Ышанам. ?й безг? ?зебез яраткан ашны пешер?. Ми?а мин тел?г?нч? итеп, си?а – син тел?г?нч?. Мен? мог?иза!

– Соклангыч!

??м алар с?енеч бел?н ашарга керештел?р.

Бу ?йг? алар ?ле кич? ген? к?ченеп килг?нн?р иде. Б?ген беренче к?нне ген? каршы алалар. ??м ??р к?ренеш алар ?чен зур я?алык, чиксез мог?иза булып тоела иде. Алар б?хетле идел?р. Бер?берсен ?зелеп яраткан утыз биш яшьлек ир бел?н хатын ?чен шуннан да зуррак б?хет юктыр т?сле иде.

Бераздан Л?йл? ирен озатырга ишек т?бен? чыкты.

Икесенн?н д? якты нур тарала иде. ?йд? бары тик алар гына тоя, алар гына ишет? алган татлы мо? я?гырый.

– Мин мондый йорт турында хыяллана да алмаган идем… – Хатын, назланып, аны? муенында кочаклады: – Р?хм?т си?а, кадерлем!

Илдар кан?гать елмайды. Хатыныны? ч?чл?ренн?н сыйпап, бит очыннан ?беп алды да аны? кулын сак кына шудырып т?шерде.

– Чынлап та ш?п, ?йеме? – диде ул, галстугын т?з?теп. – Кыйбат та т?гел.

– ? ми?а, барысыннан да бигр?к, диван ошады, – дип, назлы елмайды хатын. – Эше?н?н тизр?к урап кайт, яме…

Илдар с?гатен? карап алды да, мут елмаеп, тагын галстугына ?релде.

– ?ле вакыт бар. – Ул, галстугын салып, шкаф ягына ыргытты. – К?п т?гел т?гелен…

– Юк… – Л?йл? аны? галстугын эл?ктереп алды да кабат ирене? муенына кидерде. – Эшт?н кайткач, яме…

Илдар иренен б?лт?йтеп куйды. ??м бик т?ксе кыяф?т бел?н галстугын т?з?терг? тотынды.

– Эше?? со?лавы?ны тел?мим, – дип акланды хатыны, – ?зе? бел?се? бит инде, мин ашык?пошык кыланганны яратмыйм. Кайткач, яме… Иркенл?п, р?х?тл?неп…

Илдар аны кин?т кочаклап алды да, к?кр?ген? кысып, кая туры кил?, шуннан ?б?рг? тотынды.

– Берд?нберем минем…

– ?аным…

Алар, ?зл?ре д? сизм?ст?н, наз д?ньясына чумдылар, ??м кайнар сулышлар мо?ы, хисл?р яктылыгы б?тен ?йг? таралгандай булды. ?леге ирк?л?ш? тиз ген? тукталачак т?гел иде. ?мма к?тм?г?нд? ягымлы тавыш ишетелде:

– Онытылып китм?гез! Илдар, эше?? со?лыйсы?.

?леге тавыштан икесе д? аптырап катып калдылар. Кемнедер к?рерг? тел?г?нд?й, ирексезд?н тир??якка к?з ташладылар. ??м эшне? н?рс?д? ик?нен а?лап, икесе д? берьюлы кычкырып к?л?рг? тотындылар.

– ?й! – дип шаркылдады Л?йл?. – ?й безг? р?хс?т итми.

– К?ралмыйм бу ?йне! – дип к?лде Илдар. – Аны? безг? комачауларга ни хакы бар? Ишет?се?ме, ?й, син безг? комачаулама! Югыйс?…

– ? ул чынлап та хаклы… – диде Л?йл?. – Си?а кит?рг? вакыт, кадерлем…

Илдар хатынын ?пте д? ишек т?бенд?ге кечкен? кел?мг? барып басты. Шундук кел?м эченн?н аны? туфлие к?ренде, ул ?злегенн?н ирне? аягына киелде. Бу х?л мизгел эченд? эшл?нде, х?тта к?з д? иярерлек булмады. Бер ?к вакытта ниндидер к?зг? к?ренм?с кул Илдарны? ч?чл?рен матурлады, киемн?рен т?з?тте, х?тта хушбуй да сиптереп куйды. ??м барысы да ?зер булгач, ишек ачылды.

– Х?ерле юл си?а, Илдар! – диде ниндидер ягымлы тавыш. – Ис?н?имин й?реп кайт…

Боларны сокланып к?з?теп торган Л?йл?не? иренend?ге елмаю бер ген? м?лг? с?релеп калды. Ишект?н чыгып китк?нд?, ирен? со?гы с?зне ул ?йтерг? тиеш иде. ? монда… Ад?м баласыны? б?тен тел?к?ха??тл?рен ?ти торган шушы йорт хатынны икенче планга к?череп куяр т?слер?к тоелды. Л?кин ул мо?сулыкка бирелм?ск? тырышты. Йорт чынлап та соклангыч иде. Ул сине ?зе ашата, ?зе киендер?, ?зе йоклата. Йокы турында уйлауга, ул б?генге т?нне исен? т?шерде д? татлы елмаеп куйды. Диван. Ир бел?н хатынны? психологик ??м физиологик

?зенч?лекл?рен иск? алып эшл?нг?н бу диван йокыны? тир?н ??м т?мле булуын гына т?эмин итми, ул х?тта ?енси м?н?с?б?тл?рне д? тулыландырырга, актырак, татлырак, л?зз?тлер?к ит?рг? с?л?тле иде. Гомум?н, бу йорт кеше ?чен, аны? б?хетле тормышы ?чен эшл?нг?н изге н?рс? иде.

Л?йл? болдырга й?гереп чыкты. Илдар машинага утырып ?лгерм?г?н иде ?ле. Ул хатынын к?реп елмайды. Л?йл? бармакларын елмаюлы иренен? тидереп алды да ирен? кул болгады. Илдар а?а карап к?з кысты ??м кабинага кереп утырды. Машина кузгалып китте.

3

– Мин сезг? хезм?т ит?рг? ?зер, – диг?н ягымлы тавыш ишетелде машина к?н?фиен? кереп утыру бел?н. – Кая юн?л?без?

– Эшк?.

Илдар машинаны? мондый гад?тл?рен? к?негеп бетк?н иде инде, артык ???мият бирм?де. Ул йорт турында уйлады. ??м болдырга чыгып кул болгап калган хатыны турында. ?ле аерылышуларына мизгел д? ?тм?де, ? ул инде сагынып та ?лгерде. Сагыну к?чле иде. ?йд?н ераклашкан саен, й?р?гене? ниндидер бер кылы ныграк суырылган т?сле тоелды. Кире борыласы, эшк? барудан бер?р с?б?п табып баш тартасы иде. Мондый гам?л ахмаклык ик?нен белс? д?, ул б?ген беренче тапкыр ?йд?н кит?рг? тел?м?де. Беренче тапкыр ул чынлап, ?зелеп сагынды. Сагыну к?чле иде. Тик ул бер н?рс?не ген? ачыклый алмады. Л?йл?не сагынуы идеме, ?лл? ?йнеме? Икесен д?… Икесен д? сагыну иде бу… ??рх?лд?, Илдар шулай уйлады, ?зен шу?а ышандырырга тырышты…

Илдар т?р?з?г? карап бара башлады. Ирт? иде ?ле, кояш офык читенд? ген? тора, ? ?авада т?нге салкынлык таралып ?лгерм?г?н иде, урамда кеше заты к?ренм?де. Х?ер, Уфаны? бу бист?сенд? ??я?лел?рне бик к?пл?п очратырмын дим?. Бу – йокы районы. Кешел?р ирт? бел?н эшк? чыгып кит?л?р д? монда кичен ген? кайталар. ? ?йд? калучылар булса, алар урам буенда селкенеп й?рми. ?йл?ренд? б?тен н?рс? ?чен д? шартлар тудырылган, ?йл?ренд? алар о?махтагы шикелле яшил?р. Кеше?ф?л?н к?ренм?де. ? урамнар… К?з явын алырлык якты нурлар бел?н балкып торган йортлар да, ул йортларны ?йл?ндереп алган коймалар да искиткеч д?р???д?ге с?нгать ?с?рен? ти? иде, алар тередер, сулыш алалардыр, тир??юньд?ге хуш исл?рне тоялардыр, талгын гына агылган

тылсымлы мо?ны ишет?л?рдер шикелле иде. Х?тта автомобиль юлы да ?анлыдыр, син юл буйлап бармыйсы?дыр, урыны?да гына торасы?дыр, юл сине каядыр й?здереп барадыр сыман тоела иде. Соклангыч матурлык монда ??мм?сен д? ?анлы итеп к?рс?т?, ? ?аны бар ?йберл?рг? карата ирексезд?н к??елд? х?рм?т уяна, син аларны ?зе? д? абайламастан ярата башлыйсы?. Илдар ирексезд?н р?х?т елмаеп куйды. Бу д?ньяны ул ярата иде. ??рн?рс?сен аерым?аерым ??м барысын берьюлы. ?зе? яш?г?н д?ньяга с?ю й?рт? шултиклем р?х?т иде.

Агыйдел к?перен чыгып Зорге урамына якынлашуга, х?р?к?т арта т?ште. Юлда автомобильл?р д?, тротуардан атлаган кешел?р д? ешайды. Монда б?тен н?рс? ?зг? иде. Бу инде алар яш?г?н бист? т?гел, бу ш???рне? ?з?ген? кер?. ??м ике??ч катлы ш?хси йортлар б?тенл?й юк, алар урынында егермеш?р катлы х?к?м?т ?йл?ре иде. ?мма алар да Илдарны? к??еленд? уянган ярату хисен с?релдер? алмады. Бу йортлар ?зл?ренч? матур иде. Алар да ирт?нге кояш нурында т?рле т?сл?рг? кереп балкый, алар да ?ирг? ?зл?ренч? ягымлы нур сиб?. Моннан бернич? к?н элек кен? Илдар бел?н Л?йл? д? шушы йортларны? берсенд? яшил?р иде. Илдар ?зл?рене? шушы йортларда гомер итк?н чагын к?з алдына китерерг? тырышты. Унтугызынчы катта урнашкан ?ч б?лм?ле фатир иде ул… Га??пк? каршы, шуннан артык берни д? килеп чыкмады. Х?терли алмады. Б?тен у?айлыклары булган я?а ?йл?рен? кич? ген? к?ченеп килс?л?р д?, Илдар фатирдагы тормышны? нечк?лекл?рен оныткан иде. ?мма ул бер н?рс?не яхшы бел?, бу фатирлардагы тормыш ?ич т? зарланырлык т?гел, гомум?н, алар б?хетле илд?, б?хетле ш???рд? яшил?р, ??м алар белг?н б?тен кеше д? ?зен б?хетле итеп тоя иде.

– Эх!..

Илдарны? к?кр?генн?н ургылып чыккан шушы кан?гатьлек авазыннан якты мо? яралды, ??м ул мо?, бар тир??юньне д?ртле дулкынга к?меп, б?тен салонга я?гырады. Ир аны л?зз?тл?неп, б?тен к?з?н?кл?рене? р?х?т земберл?вен тоеп ты?лады. ?з к??еленн?н яралган мо? ич! ?лб?тт?, Илдар ?леге мо?ны? автомобиль синтезаторыннан таралуын яхшы бел? иде. Аны? к??ел кичерешл?рен тоеп торган автомобиль шул хал?тен? туры килерд?й музыка уйната. Л?кин бу ?зе ?к соклангыч т?гелмени!

Бераздан ?ен ??м хатынын юксыну бел?н б?йле баягы у?айсызлыкны? эзе д? калмады. Ул ?зен б?хетле итеп сизде. Шатлык очкыннары уйнатып торган к?зл?ре бел?н т?р?з?г? бакты. Б?хетле ш???рне? якты урамына. Урамда кешел?р

бик к?п т?гел иде. Д?реср?ге, н?рс? турындадыр сабыр гына г?пл?шеп килг?н ике ирд?н башка бер?? д? к?ренм?де. Ирл?рне? икесе д? кырык яшьл?р тир?сенд? булып, икесе д? костюм?галстуктан иде. Х?тта киемн?рене? тегелеше д? берт?рле сыман тоелды. Алар бары тик т?сл?ре бел?н ген? аерылалар, б?др? ко?гырт ч?члесе ак к?лм?ге ?стенн?н к?р?нсурак т?ст?ге пинж?к киг?н, ? ?ир?н ч?чл?рен кыска итеп алдырганында кара з??г?р пинж?к иде. Болар, к?р?се?, якындагы бер?р урында эшл??че инженерлардыр, ?йл?ре якын булгач, эшк? д? ??я?л?п кен? й?рил?рдер. Илдар елмаеп куйды. Саф ?авалы якты урамнардан ??я? атлауны? да ?з р?х?тлекл?ре бар. Кин?т аны? елмаюы бер мизгелг? катып калды. К?зл?ренд? га??пл?н? гал?м?те п?йда булды. Илдар башын селкеп, керфекл?рен ?емелд?теп алды да т?р?з?г? ныграк сыенды. К?зл?ре аны алдамый иде бугай. К?р?нсу пинж?к киг?н ир юкка чыккан иде. Л?кин моны? булуы м?мкин т?гел. Урамнан атлап барган ?иренн?н ад?м баласы берничек т? эзсез?нисез юкка чыга алмый. ?лл? к?зен? ген? к?рендеме со?? Автомобиль ?леге к?ренешне узып китк?н иде инде. Илдар артына борылып?борылып карады. М?гаен, к?зен? ген? к?ренг?ндер, ?н? ич, берг? атлап барган ипт?ше берни булмагандай юлын д?вам ит?. Яны?дагы кеше кин?т юкка чыкса, алай тыныч кала алмас иде?. Дим?к, к?зг? ген? к?ренг?н. Илдар ?зене? с?ерлеге турында уйлап елмаеп куйды. Тулысынча сау?с?лам?т кеше булса да, кайчагында аны? бел?н мондый кыска вакытлы га??п к?ренешл?р булгалаштыра иде. Докторлар да артык ???мият бирми, к?р?се?, бик зарарлы н?рс? т?гел. ?з уйларыннан ?зе юанып, ул якты ягымлылык бел?н я?гыраган музыкага колак салды. ?лл? нинди ила?и мо?! ?анны ирк?ли торган…

Беркад?р вакыттан музыка талгын гына ?зг?р? т?ште, ??м Илдарны? уйлары эш урынына к?чте. Ул б?ген башкарырга тиешле кичектергесез эшл?рен барлады, ??м тизр?к офиска барып, аларны тормышка ашыру тел?ге уянды.

Ул Ф?нн?р академиясене? ?лк?н гыйльми хезм?тк?ре иде. Р?сми телд? шулай атала, ? асылда алар б?лект? нибары д?рт кен? кеше: б?лек м?дире профессор Рамил ?хм?тов, озын буйлы, таза г??д?ле, иллег? ?итеп кил?че ир, аны? урынбасары Илдус ??м б?тен н?рс?г? д? ?лгер? торган кечкен? буйлы ябык кыз Зифа. ?лб?тт?, килеп?китеп хезм?тт?шлек ит?че, теге яки бу м?сь?л?д? фикер алышучы, ки??ш бир?че галимн?р аз т?гел, ?мма нигезд? т?п эшне шушы д?рт?? алып бара, т?рле т??риб?л?р ?тк?р?л?р, ис?п?хисаплар ясыйлар, к?нозын берг? кайнашсалар да, бер?берсене? х?лен белешерг? д? вакыт табалмаган чаклары да бик еш була.

?ле алар ясалма кан эшк?рт? бел?н м?шгуль идел?р. Бу кеше организмын тел?с? нинди хал?тт? д? кислород бел?н т?эмин ит?че кан булырга тиеш. ?г?р барысы да у?ышлы килеп чыга ик?н, кеше, су астында да ?зен иркен хис итеп, ?зе тел?г?н кад?р с?ях?т кыла алачак. ?лб?тт?, барысы да яхшы булачагына аларны? ышанычы зур иде…

– Без билгел?нг?н урынга килеп ?иттек, – диг?н ягымлы тавыш ишетелде. – Сезне? к?рс?тм?л?рне к?т?м…

Илдар уйга бирелг?н иде, ?леге тавышны? каян кил?ен башта а?ламыйчарак торды. Аннан со? елмаеп куйды.

– Р?хм?т! – диде ул, аппаратуралар панелен сыйпап. – Р?хм?т си?а… ?лег? беркая да китмибез. ?з урыны?а барып ял ит?рсе?…

??м урамга чыкты. Автомобиль ниндидер якты нур бел?н балкып алды да акрын гына стоянкага юн?лде. Илдар аны? артыннан бертын карап торды. ??м Академияг? илт?че эскалаторга басты.

4

Б?ген д? эш тыгыз иде. Кил? бел?н, барысы да бер?ике авыз с?з ген? алыштылар да т??риб? ?тк?рерг? ?зерл?н? башладылар.

Перфторуглеродларны?, икенче т?рле ?йтк?нд?, барлык углерод б?йл?нешл?ре фтор ионнары бел?н тулыландырылган углеводородларны?, кеше организмындагы бернинди матд? бел?н д? б?йл?нешк? керм?ве моннан бернич? гасыр элек ?к билгеле булган. Бу – кешене? аерым бер органын кир?кле матд?, ?йтик кислород бел?н тиешле д?р???д? т?эмин ит?г? юл ача. Б?генге т??риб?не? нигезенд? шушы гади к?ренеш ята иде.

Л?кин профессорны? ис?п?хисаплары бик т? ?зенч?лекле була, ??м ул алар бел?н артык уртаклашып бармый иде. Б?лект? эшл?г?н галимн?рне? ??рберсе м?сь?л?не? ?зен? кагылган ?лешен ген? яхшы бел?, ул шуны зур т?г?ллек бел?н башкарырга тиеш. Гомумкартинаны бары тик профессор ?зе ген? к?заллый ала. ??м тиешле н?ти??не д? ф?кать ул гына чыгара. Бу, ?лб?тт?, галимн?рне? эчен пошырмый калмый, ?мма ф?н д?ньясыны? т?ртибе шулай: кем башлангычында эшлисе?, шуны? ?мерен ?т?рг? тиешсе?. ?г?р буйсынырга тел?мисе? ик?н, ?з

эше?не булдыр. ? Рамил ?хм?тович бел?н эшл?? – ?зе бер б?хет. Ул ?итди галим. Яхшы кеше. Бу ике сыйфатны бер галимд? сир?к очратасы?. Илдар ?зен бик зур химикка ис?пл?ми, м?с?л?н. Монда ул очраклы кеше. ?з башлангычында нindидер я?а ачышлар ясарга тел?ге д?, м?мкинлеге д? юк. Кайчагында ул ?зене? ник монда эшл?п й?р?ен? аптырап та куя. Л?кин нишлисе?, кайда да булса хезм?т т?г?рг? кир?к. ? Ф?нн?р академиясе – начар урын т?гел… Кыскасы, х?лл?рне? ?леге торышы Илдарны артык борчымый иде. Ул ?зене? вазифасыннан да, хезм?тт?шл?ренн?н д?, эш хакыннан да кан?гать. Шу?а да ??рн?рс?не ?итди итеп, бернинди ялгышларга да урын калдырмаслык итеп башкарырга тырышты. Барысы да аны? х?ленд? идел?р бугай, бер?? д? игътибарын читк? юн?лтм?де.

Бары тик т?ш ?итк?ч кен?, алар, эшл?рен читк? алып куеп, башларын к?т?рдел?р ??м шунда гына бер?берсен к?рг?н сыман булдылар.

– Ничек со? я?а йортта? – дип, мыек астыннан елмайды Илдус. – Р?х?тме?

– Соклангыч! – Илдар да елмайды. – ?йтеп бетерм?ле т?гел…

– ? сезг? кад?р анда кем яш?г?нен бел?се?ме со??

– Юк. ? кем яш?г?н?

– Профессор Гаск?ров. Хатыны бел?н.

– Н?рс??!

– Илдус! – Рамил ?хм?товичны? тавышында шелт? я?гырады. – Тел?с? н?рс? с?йл?п, кешене? к?ефен ?иб?рм?. Тизд?н син д? шундый ук йортларны? берсен? урнашачаксы?.

– ? профессор Гаск?ров кем ул?

Илдус аны? шуны да белм?вен? авыз ерды. Рамил ?хм?тович ?итди иде.

– Бик талантлы бер галим бар иде, – диде ул, – ?мма со?гы вакытларда к?ренми башлады. Аны акылын ?уйган ик?н дип с?йлил?р. Хатынын да, ?зен д? психик авырулар хастахан?сен? салганнар.

– ? йортын си?а бирдел?р, – дип чеметеп алды Илдус. – Ш?п бит!

– Илдус! – Бу юлы профессорны? тавышы кискен я?гырады. – ?итте!

– Чынлап та шулаймыни? – Илдар профессорга карады. – Без аны? йортында яшибезме?

– ?йе. – Рамил ?хм?товичны? тавышы тыныч иде. – Сез аны? йортында яшисез. Л?кин йорт инде сезне? психологик х?легезг?, сезне? хасиятл?рг? яраклаштырылган. Ул сезнеке.

– ? профессор Гаск?ров… – Илдар тотлыгыбрак калды. – Ул д?валанып чыккач… ?йе, ул д?валанып чыккач, безне тагын к?чер?ч?кл?рме?

– Юк. ?зегез тел?мисез ик?н, сезне беркем д? беркая да к?черм?яч?к.

Илдар елмаеп куйды. ?мма аны? елмаюы Илдуска ошамады.

– Л?кин сез ?зегез ?к к?ч?рг? тел?яч?ксез, – дип, астыртын елмайды ул. – Син ?зе? к?ч?рг? тел?яч?ксе?. Ч?нки син минем чиратка керде?. Ул йорт ми?а булырга тиеш иде.

– Нинди аерма?! – дип елмайды Илдар. – Мин кич? к?чтем, син ирт?г? к?ч?ч?ксе?…

??м, ?зене? артыгын ычкындырганын сизеп, кин?т туктап калды.

– Ирт?г??! – Илдус ?з колакларына ышанырга тел?мич?, ?ле Илдарга, ?ле Рамил ?хм?товичка карады. – Ничек ирт?г??

Кин?т б?лм? ишеге ачылып китте д? Зифаны? елмаюлы й?зе к?ренде

– ? мен? шулай! – диде ул, кулындагы пультны Илдусны? борын т?бен? сузып. – С?енчег? н?рс? бир?се??

Илдус аптырап торуында булды.

– Пульт! – диде ул ни?аять, елмаеп. – Фатир бел?н идар? ит? пульты!

– С?енчег? н?рс? бир?се?? – дип кабатлады Зифа. – ?йд?, саранланма…

– Б?ген мин сыйлыйм! – Илдус кызны? кулыннан пультны эл?ктереп алды. – Барыгызны да! Киттек х?зер ?к ресторанга!

– Ашыкма ?ле син, – дип елмайды Рамил ?хм?тович, – эшне ташларга уйлыйсы?мы ?лл??

– ? б?лки, ирт?г?г? калдырырбыз?

Рамил ?хм?тович кеткелд?п к?леп ?иб?рде:

– ? б?лки, фатирга к?чен?е?не кичектереп торырбыз?

– Юк инде, Рамил ?хм?тович! – Илдус б?хетле иде. – Бер минутка да кичектер? юк! ? табынны… Эшт?н со?… Эшт?н со? барыгызны да гаил?л?регез бел?н б?йр?м табынына чакырам…

– Ашыкма ?ле, Илдус, – дип елмайды Рамил ?хм?тович, – ашыктырма. Б?генг? табынны кичектереп торырга туры кил?ч?к. Син башта кайтып хатыны?ны с?ендер. ? ирт?г?… Ирт?г? безне д?ш?рсе?… Ирт?г? м?мкин. ? б?ген булмый.

– Ми?а гел к?т?рг? язгандыр инде, – дип ?пк?л?г?нд?й итте Илдус, – гел к?т?рг?…

– Син ?зе? ашыгасы?, – дип елмайды Зифа. – ? ашыккан кеше ул гел к?т?рг? м??б?р була.

– Ярый, – дип елмайды Илдус, – ирт?г? ик?н – ирт?г?!

– Юк, б?ген д?! – дип кеткелд?де профессор: – Т?шке аш – сине? ис?пт?н. Б?йр?мне б?ген башлыйбыз…

– Ирт?г? д?вам ит?без… – дип элеп алды Илдар.

– Бер?р айдан туктыйбыз, – дип шаркылдады Зифа. – Ай буе сине? я?а фатирны б?йр?м ит?без.

– Юк, алай булмый! – Илдус, ике кулын да к?т?реп, аларга каршы т?ште. – Илдарны? йортын кем юа?!

– Ну, аныкы бик ?уш китм?ле т?гел бит инде… – диде профессор, мыек астыннан елмаеп. – Чирле кешел?рд?н калган бичара гына ?йне юды? ни, юмады? ни аны… ? синеке!.. Монысы б?тенл?й б?т?н!

– Ярый, килештердегез! Киттек, ?йд?, ашхан?г?!..

Алар шулай, шау?г?р килеп, ашхан?г? атладылар. Ашхан? диг?не лабораторияд?н чыгып бернич? адымда гына урнашкан бер б?лм? иде. Бу – аларны? гына ашау?эч? урыны, башка б?лекл?рне? ??ркайсыны? ?зенеке бар, ??м анда да к?зг? к?ренм?с роботлар си?а тел?г?н ризыгы?ны ?зерл?п бир?. ??м, ?лб?тт?, монда барысы да бушлай, ? Илдусны? «минем ис?п, сине? ис?п» дип с?йл?н?л?ре бары тик к??ел к?т?р? ?чен ген?, ??м моны б?тенесе д? а?лый иде.

– Ике бифштекс, бер балык, бер… – дип тезеп китте Илдус, ?мма профессорны? к?т?релг?н кулларын к?реп туктап калды. – Тагы к?т?р?г?ме?

– Юк, – дип елмайды Рамил ?хм?тович, – Илдар бел?н безг? – ике бокал минераль су. ? ?зегезг? тел?г?нч? алыгыз.

– Л?кин, профессор…

– Без б?ген сине? бел?н – т??риб? астында булачак кешел?р, – дип б?лдерде аны Рамил ?хм?тович. – Шу?а к?р? тамак ягын бераз чикл?рг? туры кил?ч?к.

Илдар бер с?з д? ?йтм?де, ?ст?лд? п?йда булган т?линк?л?рг? карап, мо?су елмаеп кына куйды.

5

Илдар китк?ч, Л?йл? к?т?рм?д? озак кына басып торды. К?ршед?ге йортларны к?з?тте – соклангыч матур йортлар, ?мма карашы? тоткарланырлык бер ген?

н?рс?се д? юк. Ул ?зл?рене? ?ен? гашыйк, шу?а да башкаларга бик игътибар бирми иде бугай. Акрын гына к?т?рм?д?н т?шеп, ихата буйлап атлады. Койма буйларындагы ч?ч?кл?р д?, сукмак янындагы куаклар да искиткеч бер т?г?ллек бел?н утыртылган – Л?йл? бер м?лг? моны? ад?м кулы бел?н эшл?н?ен? шикл?неп т? куйды. ??м елмайды. ?лб?тт?, кеше кулы бел?н т?гелдер. К?зг? к?ренм?с роботлар сине тирб?теп йоклата, т?мл?п ашата, х?тта аягы?а башмакка кад?р кидер? ик?н, урамдагы эшл?р, ?лб?тт?, ад?м кулы бел?н башкарылмый инде. Элеккеге фатирларында Л?йл? б?тен эшне диярлек ?зе эшли иде. Кер д? юа, ашарга да пешер?… ?лб?тт?, боларны? барысын да кечкен? роботлар башкара инде, ?мма алар бел?н Л?йл? идар? ит? иде. ?ле ул ?зен ничектер читк? тибелг?нд?йр?к итеп тойды. Ул ?з ?енд? т?гелдер, кунакка гына килг?ндер шикелле булды. ?зене? ху?а ик?нен расларга тел?п, б?йл?нерлек урын эзл?п, ары?бире й?ренде д? кире болдырга килеп басты.

?йг? кер?се килми иде.

Ул ян? буш урамга к?з й?гертеп алды. К?ршел?рд? кемн?р яши ик?н? Моны ул тиз ген? бел? алмас инде. Ш???р ?иренд? к?рше бел?н к?рше бик аралашып яш?ми. Унар ел бер тир?д? гомер итеп т?, кемне? кем ик?нен белм?г?нн?р к?п. Кин?т Л?йл? ?зен япа?ялгыз итеп тойды. Илдар ташлады да китте. А?а р?х?т. Аны? янында ?ичьюгы хезм?тт?шл?ре бар. ? Л?йл?…

?ил исеп куйды, ??м аны? к??елен ниндидер салкынлык бил?п алды, б?тен булмышын к??елсезлек, сагыну, юксыну тойгысы ялмады, ?леге хисл?рне? бер д? юктан гына ик?нен? ?зен ышандырырга тел?с? д?, берни д? килеп чыкмады – ул к?чсез иде. Бернич? к?н элек кен? ?зене? чиксез м?мкинлекл?ре бел?н кызыктырган ?й б?ген а?а к?нд?ше кебек булып тоелды. Сине? ире?не шушы ?й ашата, шушы ?й йоклата, х?тта никах т?ш?генд? д? ул килеп кысыла… Со? шулай булгач… Л?йл? ни ?чен кир?к Илдарга?! Тел?с? нинди хатын бел?н тел?с? нинди ирне яраштырып яш?т? ала ич бу йорт. Мо?арчы Л?йл? бел?н Илдар ?з тормышларына ?зл?ре ху?а, аларны? эш?гам?ле бел?н бер?берсен? булган м?х?бб?т, ихтирам идар? ит? иде. ? б?генн?н башлап, алар бел?н шушы йорт идар? ит?ч?к. ?н? бит, ирт?н р?х?тл?неп ?бешерг? д? ирек бирм?де.

– Онытылып китм?гез. Илдар, эше?? со?лыйсы?… – дип, ?йг? охшатырга тырышып кабатлады хатын. – Онытылып китм?гез… Илдар, син болай ит… ? син, Л?йл?, болай эшл?…

Аларны хезм?тл?ндерерг? тиешле булган йорт ник ?ле хакимлек ит?рг? тиеш?! ??ркем ?з урынын белерг? тиеш. Л?йл?не? к??елен ?ылытып торучы бер ген? н?рс? бар иде бу мизгелд?. Ул бу йортны тел?с? кайсы вакытта с?ндереп куя ала. Юк, барыбер ул ху?а булып чыга. Ул мен? х?зер ?к бары тик бер кнопкага гына баса, ??м йорт гадид?н д? гадиг? ?йл?н?. Х?зер ?к с?ндереп куярга кир?к. Х?зер ?к…

Л?йл? шул уйлар бел?н ?йг? атласа да, ишект?н кер? бел?н ?зен ниндидер якты нур чолгап алуын тоеп, тыелып торды, ? бер мизгелд?н баягы тел?ге б?тенл?й юкка чыкты. Со? шундый соклангыч ?йне с?ндереп куялар димени?! Бу йорт бит сине? ?аны??т?не?не назга, л?зз?тк? т?р?, син ?зе?не б?хетле итеп сизсен ?чен, бу йорт барысын да эшли. Соклангыч ?й бу!

Ул ишек т?бенд? беркад?р басып торды. Аннан со? кухняга узды. Бер?р эш эшл?рг? кир?кмиме диг?нд?й, к?зл?рен й?гертеп алды. Б?тен ?ир ?ыйнак ??м п?хт? иде. Берниг? д? кул тидерерлек т?гел. Баягы уй тагын ?зен сиздереп куйды. Артыклык тойгысы.

– Л?йл?, син борчылма… – диг?н ягымлы тавыш ишетелде. – ?кренл?п син барысына да к?негерсе?. Тел?с??, без сине? бел?н ик??л?п ашарга ?зерли алабыз. Илдар кайтуына. Шулай ит?безме?

Хатын, кемнедер к?рерг? тел?г?нд?й, алан?йолан каранып куйды. ??м елмайды:

– Юк… ?зе? ген? пешерерсе? инде…

– Ничек телисе?… – Йортны? тавышында да елмаю ишетелг?нд?й булды. – ?мма беркайчан да ?зе?не кир?ксез итеп тойма. Мин – сезнеке, ??м мин – сезне? ?чен. ?г?р син ?зе?не артык дип хис итс??, мин д? ?земне? артыклыгымны тоям. ??м…

– ??м икебезг? д? кыен була, – дип д?вам итте аны Л?йл?. – Ярый… Гафу ит… ?йр?нермен ?ле…

Йорт башкача д?шм?де. ?мма аны? с?зл?ренн?н со? Л?йл?г? чынлап та р?х?т булып калды. Йорт хаклы иде. Р?х?тлекк? д? к?негерг? кир?к. Тарсынып?нитеп торырга, ?з к?ефе?не ?зе? ?иб?рерг? ярамый. ??м ул тагы ваннага атлады. Ял ит?рг?, гомерне? л?зз?тле мизгелл?рен б?тен тулылыгында татып калырга кир?к. Л?йл?не? к?з алдында инде су астыны? соклангыч к?ренешл?ре п?йда

була башлаган иде…

6

– Бер н?рс?д?н д? куркасы юк, – диг?н иде профессор. – Бел?ге?? укол ясыйбыз да бер? нич? минутка мен? шушы ваннага кереп ята? сы?. Тел?с??, тикшерен?л?р барышын к?з?тер? се?, тел?с??, йоклап ал – ихтыяры?. Синн?н бары тик бер ген? н?рс? тал?п ител?. Баштагы м?лд? фикерл?ре?не ?з кичерешл?ре?? тупларга тырыш…

Профессорны? с?зл?рен? караганда, бернинди д? авырлыгы булырга тиеш т?гел иде. ?мма, укол ясагач ук, Илдар ?леге с?зл?рне? хаклыгына шикл?н? башлады. Беренчед?н, аны? тамырына кертелг?н сыекча гади укол т?гел, з??г?рсу т?ст?ге куе н?рс? иде. Икенчед?н, ул бик т? авырттыра торган н?рс? булып чыкты. ?йтерсе? Илдарны? тамырлары буйлап кан т?гел, ? юлында очраган б?тен н?рс?не д? кырып?себереп ашап баручы монстр х?р?к?т ит? иде. Аны? б?тен т?не тартышты, к?зл?ре акайды, тешл?ре шыгырдап кысылды, иренн?ре ерылды, битенд?ге тамырлары бармак юанлыгы булып б?ртеп чыкты. Л?кин и? ?з?кк? ?тк?не бу т?гел иде ?ле, аны? тыны кысылды, бераздан ул ?зене? б?тенл?й д? сулыш ала алмавын тойды, ?йтерсе? кемне?дер к?зг? к?ренм?с кулы бугазыннан каерып тоткан иде. Башта ул берн?рс? д? к?рм?де, со?рак к?з алдындагы томан тарала т?ште, ??м ?зе тир?ли н?рс?дер эшл?п й?рг?н кешел?р ш?йл?нде. Л?кин бу озакка бармады, б?тенесе д? ?крен ген? калейдоскоптагы сур?тл?р сыман вак кына кис?кл?рг? таркалды. Илдарны? ?стен? иелг?н профессорны? й?зе, аны? артындарак торган Илдус бел?н Зифа, лабораторияд?ге к?ренешл?р… Барысы да кечкен? кис?кч?л?рг? ?верелеп, дерелд?п тордылар да ?уела башладылар. ?йтерсе? болар чынбарлык т?гел, компьютер мониторындагы сур?тл?р ген? иде. ??м алар ?уелдылар да, к?з алдында ап?ак экран гына торып калды… Ап?ак экран гына. Акрынлап, аклык ерагая башлады, ??м бераздан ул, к?з к?реме ?итм?с биеклекк? китеп, з??г?рсу кара?гылык артына яшеренде.

Тир??якта тик з??г?рсу кара?гылык кына иде.

Илдар к?зл?рен ачты. К?ренеш ?зг?рм?де. Б?тен тир??юньд? – з??г?рсу кара?гылык, ? колакта ниндидер тылсымлы музыка уйный. Ниндидер сихри музыка – тынычландыра, ?зен? буйсындырып, б?тен д?нья?ны оныттыра.

??м ниндидер ис бар сыман... Саф ?ава... Юк... Тын юлларын ирк?ли торган саф ??м... бераз гына ?чкелтем ?ава... ??м салкынлык... ниндидер салкынлык... Ул сине? ?елекл?ре?? ?теп кереп калтыранырга м??б?р итми, ул бары тик б?тен булмышы?ны кытыклатып кына тора.

Бераздан аны? баш очында ниндидер ш??л?л?р п?йда булды. Кешел?р булса кир?к. ?йе, кешел?р... Аларны? й?зен д?, г??д??кыяф?тен д? аерырлык т?гел... Ш??л?л?р аны? янында н?рс?дер эшл?дел?р. Алар ?крен ??м тавыш?тынсыз иде...

– Укол ясады?мы? – дип пышылдады кемдер.

– ?йе... – дип ?авапладылар. – Х?зер ул безнеке...

– Безнеке... – дип, кан?гатьсез пышылдады бер??. – Минем ?тине шушы н?рс? ?терде...

Тынлык урнашты.

– Мин беркемне д? ?терм?дем... – дип акланды Илдар. Тик аны бер?? д? ишетм?де.

?ил исеп куйды. Бу салкын да, саф та ?ил иде. Ничектер ирк?л?г?н сыман тоелды.

– Юк... – диде кемдер. – Сине? ?тие?не бу ?терм?де. Бу т?гел. Мин ?з к?зл?рем бел?н к?рдем.

– ?ит?регез! – Бу тавыш башлыкларыныкы иде бугай. – Вак?т?як н?рс?л?р бел?н баш катырмагыз. Монда ?итди эш бара.

С?йл?ш?л?р тынып калды.

Ш??л?л?р нидер эшли иде.

– Син барысын да д?рес эшл?де?ме? – дип пышылдадылар бераздан. – Син моны? ярд?м ит?ч?ген? ышанасы?мы?

?леге тавышны ул Зифаныкына охшатты. Дим?к, ниндидер к?телм?г?н х?л килеп чыккан. К?телм?г?н х?л килеп чыккан да, аны кабат д?ньяга кайтарырга ит?л?р. Илдус нидер эшли, ? Зифа а?а ышанып ?итми…

– Юк, ышанмыйм… – Монысы… Монысы профессор тавышы булырга тиеш… – Л?кин ни д? булса эшл?п карарга кир?к…

– Ярд?м ит?рг? тиеш…

– Ул селкенеп куйды! – дип, куркып пышылдады берсе… Аны тавышыннан танып булмады… – Безг? кит?рг? кир?к…

Илдар инде б?тен т?землеген ?уйды.

– Китм?гез! – дип кычкырды ул бар к?чен?. – Нишл?п мине мондый х?лд? калдырып кит?сез?!

Аны беркем д? ишетм?де.

– Ярд?м ит?! – дип пышылдады кемдер. Илдар моны к?тм?г?н иде, шу?а да тавышны игътибарсыз калдырды. ?леге мизгелд? аны? ?чен бары тик бер ген? н?рс? м??им иде – ташлап китм?г?нн?р. Хезм?тт?шл?ре аны? янында калган! Дим?к, ул кире кайтачак!

– Ярд?м ит?рг? тиеш, ?лб?тт?. – Бу – профессорны? тыныч тавышы иде. – ? сез н?рс? к?ттегез?! Колагыгызга киртеп куегыз, кемнедер шушындый с?ях?тк? озатасыз ик?н, сез, эшне? н?ти??сенн?н бигр?к, т??риб? астындагы кешене? ис?нлек?саулыгы турында уйларга бурычлысыз.

– ? мин нык курыккан идем… – диде Зифа. – Чынлап, профессор…

– Бернич? минуттан аягында булачак ул. Шу?арчы б?тен н?рс?не ?зерл?п куегыз.

– ?зер, профессор. – Зифаны? тавышында елмаю ишетелде: – К?пт?н ?зер инде.

Илдар да к??еленн?н ген? елмая иде.

Бераздан ул к?зл?рен ачты. Илдар б?лм? уртасына куелган пыяла ванна т?бенд?, ниндидер яшькелт сыекча эченд? ята иде. Аны? к?зл?ре ачылганны и? беренче булып Илдус к?рде ??м кычкырып ?иб?рде:

– Ул кайтты, профессор!

Илдар торып утырды. Хезм?тт?шл?ре елмаешып кул чабарга тотынды. Бераздан Зифа бел?н Илдус а?а аягына басарга булыштылар ??м ванна янындагы кел?мг? китердел?р.

– Калганын ?зе? карый тор, – дип елмайды Зифа ??м, ?ст?л янына килеп, ирл?рг? арты бел?н басты. Шул арада ук махсус ?айланма Илдарны? юеш киемн?рен салдырды да аны? т?нен киптереп, б?рхет халат кидереп куйды. Бераздан, кулына укол тотып, Зифа килеп ?итте. Аны к?р?г?, Илдар елмаеп куйды:

– Тагын уколмы?

– Монысы куркыныч т?гел, – дип елмайды профессор. – И? авыры ?тте инде. Котлыйм сине, Илдар!

– Сезне д?… – диде Илдар, ?аман уколдан к?зен алмыйча. – Б?лки, бер?р таблетка гына бирерсез?

– Илдар! – Зифа бер кулы бел?н назлы итеп аны? муеныннан кочаклап алды, икенчесен ирне? очасына юн?лтте. – ? син шундый соклангыч егет…

– Мин егет т?… – Илдар янбашында ч?нч? тоеп тынып калды, чыраен сытты ??м бар г??д?се бел?н Зифага асылынды. – ???те?р??се?…

Кыска буйлы кыз аны? авырлыгын к?т?р? алмыйча чайкалып куйды ??м ирне к?ч бел?н этеп ?иб?рде:

– Сытасы? бит!.. – дип елмайды ул. – ?зе?? кара да ми?а кара…

– ? ниг?? – дип кашларын сикертте Илдар. – Син д? ярыйсы гына!..

– Карагыз ?ле, профессор. – Илдусны? кыяф?те кир?генн?н артык ?итди иде. – Перфторуглеродларны? тагын бер ?зенч?леген ачыкладык т?гелме со??! Безне? т??риб? астындагы кешебез, ?ушына кил? бел?н, Зифага ташланды. Дим?к, перфторуглеродлар потенцияне д? арттырып ?иб?р?.

– Ахмак! – дип шелт?л?де аны Зифа. – Сине? уе?да гел бер н?рс? инде…

– Ярый, тынычланыгыз. – Профессор шаярышка чик куйды. – Илдар, син ял б?лм?сен? кер?се?. ? сез… Эшл?регезне т?г?лл?гез д? – ?йл?регезг?. Б?генг? т?мам.

– Профессор, ? б?лки, минем фатирны юу турында…

– Илдус! – Рамил ?хм?тович бераз с?зсез торды ??м ?ст?л тартмасыннан ике диск алды: – Син ирт?г? шушы м?сь?л? буенча ?зер бул. ? монысы си?а, Зифа.

7

Рамил ?хм?товичны? кыяф?тен? караганда, Илдар бел?н икесе ген? калгач, ?лл? н?рс?л?р турында серл?шерл?р шикелле иде. ?мма Зифа бел?н Илдус артыннан ишек ябылуга ук, б?лм?д? тынлык урнашты. Берсе д? башлап энд?шерг? ашыкмады. ?ле булса ял б?лм?сен? кереп кит? алмаган Илдар б?тен т?ненд? ниндидер л?зз?тле арыганлык тоеп, селкенерг? д? иренеп утырса, профессор кашларын ?ыерып н?рс?дер уйлый, ?зе ?чен ниндидер бик м??им н?рс?не х?л ит? иде сыман. Илдар а?а карап?карап алды, л?кин б?лдерерг? кыймады. Бераздан профессор ?зе урыныннан кузгалды. Акрын гына атлап, ?ст?л янына килде. Ике кулы бел?н ?ст?лг? таянып, бернич? минут басып торды. Аннан со? Илдарга борылды.

– Мин баягы т??риб?не тагын бер тапкыр кабатлау турында уйлаган идем, – диде профессор, хезм?тт?шл?ре артыннан ишек ябылуга. – Бу юлы без икебез берг?л?п с?ях?т кылырга тиешбез. Л?кин ?ле х?лсезл?небр?к торам. Безне? ул с?ях?тне беркад?р вакытка кичектерерг? туры килер. Шулай х?тта яхшырак та булыр. Син д? к?ч туплап, ?зерл?неп торырсы?. ? х?зер без сине? с?ях?те? турында с?йл?шербез…

Рамил ?хм?тович стенадагы электрон с?гатьк? карап алды да б?тенл?й икенчег? борды:

– Я?а йортта ничек со?? – диде ул, и? м??им н?рс? турында сорашырга оныткан кеше сыман. – ?ле аны? б?тен м?мкинлекл?рен д? татып карый алмагансы?дыр?

– Юк… – дип елмайды Илдар. – ?мма к?рг?н кад?ресе д? башка сыярлык т?гел. ?йтеп а?латып кына бетереп булмый аны. Шундый соклангыч! Р?хм?т инде сезг?, Рамил ?хм?тович!

– Ярый… – Профессор кул гына селт?де. – Ванна керде? инде б?ген?..

– ?йе… – Илдар кан?гать елмайды. – Аны ванна гына дип ?йтерг? д? тел бармый…

– ?ле эш б?лм?? бел?н танышып ?лгерде?ме со??

Илдар елмайган ?иренн?н кин?т тынып калды.

– Юктыр ?ле, – дип, ?зе ?к ?авап бирде профессор. – Эш турында уйлап та карамагансы?дыр. Мин, бер атна яш?г?ч кен?, ?йд? эш б?лм?се д? барлыгын белдем.

– Юк… – диде Илдар, ?и?ел сулап. – Анда аяк та басмадым ?ле…

– Ярый, ?лгерерсе?… – Профессор а?а сынап карап торды. – Тик бер ки??шем бар. Эш б?лм??не с?ндереп куй. Вак?т?як н?рс?л?рд?, ?лб?тт?, булыша ул. ?мма фикерне гел читк?, гел кир?ксез н?рс?г? юн?лтеп тик тора. Ул йорт – ял ит?р ?чен, р?х?тл?неп, л?зз?тл?неп яш?р ?чен. ?мма ул эш ?чен бармый. Шу?а к?р? и? беренче итеп аны с?ндереп куй. ??м алай ит?е? турында беркемг? д? ?йтм?.

Илдар елмайды:

– Со? аны ?йтеп торасы бармыни?! С?ндер? бел?н билгеле була ич!

– Юк! – Профессор т?ш кес?сенн?н кечкен? диск тартып чыгарды. – Мен? кайда аны? даруы. Идар? ит? пультына кереп, андагы дискны мен? шушыны? бел?н алыштырып кына куясы?. ??м в?сс?лам! Б?тен система т?г?л эшли. ? сине? эш б?лм??не? с?ндерел?е турында беркем д? белми.

– Ничек инде?! – Илдар шаяртмыймы ик?н диг?нд?й сынап карады. – Алай булмый бит!

– Кил ?ле монда. – Рамил ?хм?тович аны т?р?з? янына алып килде. – Н?рс? к?р?се??

– Урам…

– Х?зер мен? бу кинокамера аша кара. – Профессор, ?ст?л тартмасыннан кечкен? кинокамера алып, Илдарга тоттырды. – Кинога т?шер урамны.

Илдар бертын урам к?ренешен т?шерде д? профессорга борылды:

– Шуннан н?рс??

– Мен? болай. Сине? кулы?да – урамны к?з?терг? куелган камера. Ул урамда нил?р булганын т?шер?. ? сакчы – ?йтик, урамдагы т?ртип ?чен ?авап бир?че кеше – шушы камерадан к?з?т?. ?г?р урамда ниндидер гад?тт?н тыш к?ренеш бар ик?н, ул шундук тиешле ?irг? х?б?р ит?. Х?зер без шушы камерадагы дискны алыштырып куябыз…

Рамил ?хм?тович чынлап та дискны алыштырды.

– Мен? кара, – дип, ул камераны кабат Илдарга бирде. – Н?рс? к?р?се??

– Урам к?ренеше…

– А?лады?мы инде?! – Профессор, ни?аять, т?шендер? алуына с?енг?н кебек иде. – Сине? камерада да – урам к?ренеше. Гад?ти урам к?ренеше. ??м син, шушы к?ренешк? карап, урамда барысы да т?ртипт? дип уйлыйсы?…

– ? асылда мин чынбарлыктагы урамны т?гел, ? алдан т?шерелг?н н?рс?л?рне к?р?м… Шулаймы?!

– Сине? эш б?лм?? бел?н д? шундый ук принцип килеп чыга. Аз гына катлаулырак процесс. ?мма нигезенд? шушы к?ренеш ята. ??м бел?се?ме н?рс??

– Н?рс??

– Мин ул дискны си?а б?л?к ит?м.

Илдар елмайды:

– Р?хм?т, Рамил ?хм?тович…

– Ярый. ?мма б?лм??не? с?ндерел?е хакында беркемг? д?, х?тта хатыны?а да ?йтм?. Килештекме?!

– Килештек.

– М?.

Икесе д? к?лешеп алдылар.

– Моннан ары си?а ?йд? д? эшл?рг? туры кил?ч?к, – диде профессор, ?зене? юмартлыгы ?чен акланырга тел?г?нд?й. – К?бесенч? ?йд? эшл?рг? туры кил?ч?к. ??м мин сине? юкка?барга б?лен?е?не тел?мим.

– А?лашыла…

– ??м тагы бер н?рс?. – Профессорны? кулында кечкен? флакон п?йда булды. – Мен? бу сыекчаны син б?ген ?к, ?е?? алып кайтып, и? ышанычлы урыны?а яшереп куясы?. Мин аны? н?рс? ик?нен д?, ни ?чен кир?клеген д? ?йтмим. Вакыты ?итк?ч, син аны кайда, кайчан ??м ничек кулланырга кир?ген ?зе? а?лаячаксы?. Килештекме?!

– Килештек.

– М?.

Профессор тагын к?леп ?иб?рде. А?а Илдар да кушылды.

– ? х?зер, – профессор тагын ?итдил?нде, – без сине? с?ях?те? турында с?йл?шерг? тиешбез. ?леге т??риб?не син ничек к?рде?, нил?р кичерде?, гомум?н, бу вакыйга турында н?рс?л?р х?терлисе? – барысын да т?кми?ч?чми с?йл?п бирерг? тиешсе?.

– Килештек… – дип елмайды Илдар.

– Ярый, син ?зерл?н? тор, ? мин мен? монда бераз т?ртип урнаштырам.

Профессор ?ст?л артына барып утырды. Илдар ?зене? к?рг?нн?рен б?ртекл?п с?йл?рг? ?ыенды ??м елмаеп куйды. С?йл?рлек берн?рс? д? юк иде. Профессор озак утырмады.

– Башладыкмы? – диде ул ?ст?лд?н тору бел?н. – Син ?зерме?

– ?зерен??зер… – Илдар гаепле елмаеп куйды. – Л?кин мин берни д? с?йли алмыйм. Зифа бел?гем? укол ясады ??м… ??м мин ванна эченд?ге су т?бенд? уянып киттем… Бары тик шул гына…

Профессор а?а бертын сынап карап торды да елмаеп ?иб?рде:

– Ярый. Шунысы да бик ?итк?н. Син б?ген арыгансы?дыр инде. Кайтырга да м?мкиндер.

8

Илдар чыгып китк?ч, Рамил ?хм?тович ?залдына елмаеп куйды. Ул аннан да, ?зенн?н д? кан?гать иде. Б?генге т??риб?л?р у?ышлы ?тте. ?лб?тт?, бу ?ле – алда торган зур эшне? башы гына, ?мма Илдар – нык характерлы егет, ??м профессорны? а?а ышанычы чиксез иде.

Рамил ?хм?тович лаборатория бел?н идар? ит? б?лм?сен? керде. Бу кечкен?, метр ярымга метр ярымлык кына б?лм? иде. Ишект?н узу бел?н, каршыда идар? ит? ?ст?ле тора, ?ст?лне? буеннан?буена стенага беркетеп эшл?нг?н яссы мониторлар тезелеп китк?н, аларда б?лекне? д?рт б?лм?се д? к?рен? иде. Профессор, ?ст?л янына килеп, т?йм?л?рг? баскалады. Экраннарда бернинди д? ?зг?реш булмады, бары тик ?ст?л астындагы процессорны? диск куйгычы гына

ачылып китте…

Бу – Илдарга биреп ?иб?рг?н диск шикелле н?рс? иде, лабораторияне? автоматлаштырылган хезм?тл?ндер? системасын ?лешч? с?ндереп тора. Рамил ?хм?тович аны эшенд? д?, ?йд? д? гел с?ндереп куя иде. ?леге системаны санга сукмаган ?чен т?гел. Юк. Бары тик ул ?леге тормышны башка галимн?рд?н яхшырак а?лый, ??м ?леге система у?айлыклар тудыру бел?н берг? ??рбер кешене к?з?т?, уч т?бенд? тоту ?чен эшл?нг?нен д? бел? иде. Урамнарда да, аулаграк урыннарда да – беркайда да т?ртип сакчылары й?рми. ?мма ?инаятьчелек б?тенл?й юк диярлек. Кешене? а? ??м акыл д?р???се югарырак булган ?чен т?гел, ?лб?тт?. Бары тик к?нк?решне? б?тен ?лк?сен? д? ?теп керг?н автоматик хезм?тл?ндер?, ? асылда, автоматик к?з?т? системасы, ? тагы да т?г?лр?к итеп ?йтк?нд?, автоматик идар? ит? системасы булганга. Сине? ??рбер адымы?ны, уйлары?ны, импульслары?ны к?з?т? астында тота торган система…

Профессорны? Илдарны юк?бар с?зл?р бел?н игътибарны алып, тоткарлап торуы да аны? лабораторияд? н?рс?л?р бел?н ш?гыльл?н?ен оныттыру ?чен иде. Ваннадан чыгу бел?н кадаган укол ?з эшен эшл?п ?лгерг?нче, Илдар беркая да чыгарга тиеш т?гел иде. Юкса аларны? монда н?рс? бел?н ш?гыльл?н?е шул мизгелд? ?к билгеле булачак. ? бу – ??лак?т диг?н с?з.

Аны? кул астындагылар ?зл?рене? перфторуглеродлар тудырган м?мкинлекне файдалану юлларын эзл?? бел?н ш?гыльл?н?ен? чынлап та ышана иде. Бу га??п т?гел. Алар яш?г?н д?ньяда ??р ун кешене? берсе галим, ??м алар нинди д? булса ачыш ясау бел?н м?шгуль. Чынлап та, зур ачышлар ясыйлар, ??м бу ачышларны? бернич? гасыр элек ?к билгеле булганлыгы турында б?тенл?й белмил?р иде.

Бу д?ньяда тормышны? асылын а?лаучылар бармак бел?н ген? санарлык, ??м аларны? язмышы – кыл ?стенд?. Профессор Гаск?ров шундыйларны? берсе иде. ?мма ул ?зе ачкан чынбарлыкны ?зе к?т?р? алмыйча ??лак булды. Бу да га??п т?гел. Тормышка к?зл?ре ачылгач, акылдан шашучылар да, й?р?ге ярылып ?л?чел?р д? аз булмас ?ле. Шу?а да нык характерлы, салкын акыллы кешел?р кир?к. ?мма андыйларны табу ай??ай авыр. Рамил ?хм?товичны? б?тен ышанычы Илдар иде…

Рамил ?хм?тович т??риб?л?р ?тк?р? б?лм?сен? чыкты. Идар? пультыны? т?йм?л?рен? баскалады. Бераздан б?лм? уртасында баягы пыяла ванна п?йда булды. Шул арада ук эшк? керешк?н алтынсыман т?ст?ге бел?к юанлыгы сыек торбалар аны з??г?рсу сыекча бел?н тутыра башлады. Рамил ?хм?тович

приборлар шкафына килеп аннан шприц алды, кир?кле флаконнан сыекча суыртты. Шприцлар ик?? иде. Ул аларны? икесен д? тутырды да, азак берсен зуррак флаконга бушатты. Тулы шприцны бел?ген? кадады. Авыртудан б?тен мускуллары киерелде. ?мма профессор бирешм?де. ?зе кулланган шприц бел?н флаконны ул кабат ниндидер сыекчалар бел?н тутырды да шкаф ш?рлегене? т?бен?р?к тыкты. ? бая ук бушатып куйганнарын ванна яныннагы тумбочкага алып килде. А?а ??рбер х?р?к?т зур авырлык бел?н бирел? иде. Аякларын к?чк? к?т?реп ванна яныннагы кел?мг? басты, ??м шундук диярлек ?стенд?ге киемн?ре юкка чыкты да, махсус трусиктан гына калды. Профессорны? тамырлары б?ртеп, б?тен т?не яшькелт з??г?р т?ск? керг?н иде. Ул, бар ихтыярын туплап, ваннага килде. Аякларын к?т?рерлек х?ле юк иде. Ул бертын уйланып торгандай итте. ??м ваннага арты бел?н борылды, ике кулы бел?н аны? ике як читен? таянып, акрын гына эчк? шуып т?ште.

– Карале, ничек шулай булдыра ала ул! – Экранга т?б?леп утыручы ирл?рне? берсе телен шартлатып куйды. – Бер тамчы су да ч?чр?м?де…

?мма ипт?ше аны? соклануларын б?лешм?де. Ул кечкен? буйлы ябык г??д?ле ад?м иде. Башыны? алгы ягы пел?шл?неп, лепк?сен? кад?р менг?нлект?н, аны мондагы акыл иял?рене? берсе дип уйларга м?мкин. Л?кин ул – бернинди д? галим т?гел, ? бары тик Ф?нн?р академиясене? эчке т?ртип буенча гади хезм?тк?ре ген?. Х?ер, аны? вазифасы галимн?рг? караганда югарырак б?ял?н?, ??рх?лд?, т?ртип сакчыларын катлаулы тестлар ярд?менд? сынап, и? ышанычлы кешел?рд?н ген? билгелил?р иде.

– Карале, Гом?р… – дип, тагын н?рс?дер ?йтм?кче булды теге.

– ?йд?! – Гом?р инде чыгарга ?зер иде. – Без тиз арада ?йл?неп килерг? тиешбез.

– ?итеш?без ?ле… – дип, юан г??д?сен урындыктан кубарды Х?ниф. – Шулкад?р ?ушсызланып кереп китк?ч, ул ярты с?гатьсез ад?м булмый ?ле…

Алар профессорны? лаборатория бел?н идар? ит? б?лм?сен? охшаш, ?мма бернич? тапкырга зуррак кабинетта утыралар иде. Ишек т?бенд?ге кел?мг? барып басу бел?н, икесене? д? ?стенд? к?меш т?сенд?ге махсус костюмнар п?йда булды. ??м алар, артык с?зг? вакыт ?р?м итми ген?, коридорга атладылар.

Профессорны? лабораториясен? керг?ч, Гом?р чыраен сытып куйды.

– Карале, ниндидер ?чкелтем ис… – диде Х?ниф, – шушында ничек т?зеп утыралар мик?н?..

Гом?р б?лм?г? к?з й?гертте.

– Кайдан башлыйбыз? – Х?ниф ?ст?л янындагы шкаф алдына килеп басты: – Монда?а?а..

– Н?рс?? – Гом?р аны кырыс кына б?лдерде. – Анда н?рс??

– Монда бары тик дисклар гына, – диде Х?ниф, шкаф ишеген ябып. – ? без эзл?г?н пакет к?пк? калынрак ??м…

– Тавышланма! – Гом?р ?аман кырыс иде. – Тавышланмый гына эзл?. Шкафлар, ?ст?л тартмалары, гомум?н, кайдан м?мкин – шуннан…

Х?ниф башкача бер с?з д? д?шм?де. Ул эшк? береште.

Озак маташтылар. Бер б?лм? д?, аны? бер ген? урыны да игътибардан читт? калмады. Х?тта ч?п савытлары да актарылды. ?мма берн?рс? д? табылмады.

– Юк, – диде, ни?аять, Х?ниф, авыр сулап, – берни д? юк…

Бераздан ваннада яткан профессор селкенеп куйган кебек булды. Моны и? беренче булып Х?ниф к?рде.

– Профессор уяна, – диде ул, пышылдауга к?чеп, – ул кузгалып куйды.

Гом?р баш какты да ишекк? ымлады. Х?ниф шунда атлады. Карашлары бел?н б?тен б?лм?не тагы бер кат тикшереп чыккач, Гом?рне? к?зе ванна янындагы тумбочкада яткан шприцка т?ште. Ул бертын уйланып торды да аны, целлофан пакетка т?реп, сумкасына тыкты. ? аны? урынына шундый ук буш шприц калдырды. Бу хакта ул монитордан профессорны? эшен к?з?теп утырганда ук уйлаган иде. ??м, б?лм?г? тагын бер кат к?з й?гертеп, ишекк? атлады.

– Без н?рс? эзл?дек со?? – диде Х?ниф, ?з б?лм?л?рен? кайткач.

Гом?р а?а бертын сынап карап торды да мыскыллы елмаеп куйды:

– Пакет, – диде ул, ипт?шене? тилелеген? ?рт?леп. – Егермег? унд?рт сантиметрлы ак т?ст?ге пакет. Калынлыгы ике сантиметр чамасы. Без мен? н?рс? эзлибез.

Х?зер инде Х?ниф елмайды.

– Анысын бел?м, – диде ул, ипт?шене? сантыйлыгына ?ич аптыраусыз. – Л?кин ул пакет эченд? н?рс? со??

– ? моны бел? си?а м??б?ри т?гел, – диде Гом?р коры гына, – монысы сер.

– Дим?к, син ?зе? д? белмисе?, – дип елмайды Х?ниф. – А?лашыла…

– Эш б?тенл?й д? анда т?гел. – Гом?р н?рс?г?дер ?рт?л? иде. – Ул пакетны? шушы лаборатарияд? ик?нлеге шиксез. ??м безг? аны табарга кушылды. ??м без табарга тиешбез.

– Дим?к, без эзл?г?н н?рс? бу лабораторияд? т?гел, – диде Х?ниф. Гом?рне? ?з эшен нык бирелеп эшл?г?нен ул бел? ??м у?ышсызлыклар вакытында аны? й?р?ген? шулай шом салып, ?анына тиеп алырга ярата иде. Бу юлы да ипт?шене? кабарынып кит?ен к?тк?н иде. ?мма Гом?р тыныч калды.

– ? кайда со?? – диде ул, Х?нифт?н ки??ш к?тк?нд?й. – Кайда?

9

Хатыны Илдарны болдырга ук чыгып каршылады.

– Бел?се?ме, кадерлем… – диде ул с?зл?рен ?йтеп ?лгер? алмаудан курыккандай, – сине? якынлашуы? турында ми?а йорт х?б?р итте. Мин биз?н? б?лм?сенд? идем… Ул ми?а сине? кайтуы?ны ?йтте. ? киенеп залга чыксам, кухняда аш пеш? башлады, сине? кием шкафы? х?р?к?тк? килде… ?й т?гел бу, ? нинди дер мог?иза!

Илдар аны кочаклап алды.

– ? мин сине шундый сагындым… – диде ул, хатыныны? иренен? сарылып. – Сагындым…

– Мин д?… – Л?йл? аны акрын гына ишекк? юн?лтте. – Мин сине…

Йортка узып, артында ишек ябылу бел?н, Илдар аны к?т?реп алды да йокы б?лм?сен? юн?лде. Эшт?н китк?нд?, ул ?зенд? чиксез арыганлык тойган сыман иде. ?ле бернинди д? у?айсызлык сизелм?де. Ул к?чле, д?ртле, гайр?тле иде.

– Берд?нберем минем… – дип, кайнар пышылдады хатын, аны? у? кулы ирене? муенынннан кысып кочаклаган, ? сулы аны? к?лм?к т?йм?л?рен ычкындыра иде. – Сагындым сине шундый…

…Ашап алгач, Л?йл? Илдарны берг?л?п ванна керерг? кыстады. ?лб?тт?, ирне? тел?ге зур иде. ?мма ул ?зене? эш б?лм?сен кереп т? к?рм?вен уйлап баш тартты:

– Со?рак, кадерлем… – дип елмайды ул. – Минем ?ле бераз эшем бар.

– Юкка баш тартасы?, – дип, иренн?рен очлайтты хатын, – ярый, ?з ирке?д?. ?г?р эшл?ре?не тиз ген? бетереп, берг?л?шеп коенып чыгарга уйласа?, мин ваннада булам…

– ? мин уйлармын… – диде Илдар. – ??м коенып чыгарга гына да т?гел…

– Ярый… К?т?м…

Эш б?лм?се лабораторияд?ге алгы б?лм?д?н артык аерылмый иде. Тупсадан узу бел?н, ягымлы тавыш я?гырады.

– Сез ?зегезне? эш б?лм?гезг? кердегез. Автоматик хезм?тл?ндер? системасын кушып, кир?кле н?рс?л?р бел?н танышуыгыз сорала…

Илдар, тавышка б?тенл?й игътибар итм?ст?н, тир??якка к?з й?гертте. Б?лм? т?ренд? – ишекк? карап торган кызгылт т?ст?ге зур гына пластик ?ст?л. Аны?

?стенд? – бернич? яссы монитор ??м компьютер клавишлары, ?ст?л артында – зур к?н?фи. К?н?фине? аркасында – ?лл? нинди корылмалар. Илдар ?лег? андагы колакчын бел?н баш миенд?ге импульсларны билгели торган шлемны гына таный алды.

Сул як стенаны? буеннан?буена шкафлар тезелеп китк?н. Беренче карашка аларны? шкаф ик?нен д? аерырлык т?гел, бары тик тартмалар ??м ишекл?рд?ге ачкыч?клавишлар гына сатып тора. ? у? як стенага тулысы бел?н сыек экран к?йл?нг?н ик?н. Илдар моны ?ст?л артына утырып, пультларга баскалап карагач кына т?шенде. Бер мизгелг? стенада су ?стен? таш ташлагандагы шикелле дулкыннар п?йда булды да, бераздан ул урамга ?йл?нде. Тел?с??, чыгып й?реп керерг? д? м?мкин. Я?а урыннарда гел шулай урам к?ренеше куелган була. Аннан со? ху?а аны ?зе тел?г?нч? ?зг?рт?. Илдар стенадагы сыек экранны с?ндерде д? шкаф янына килде.

– Сез ?зегезне? эш б?лм?гезг? кердегез. Автоматик хезм?тл?ндер? системасын кушып, кир?кле н?рс?л?р бел?н танышуыгыз сорала... – диде теге тавыш.

Илдар елмаеп куйды да шкафларны? ишекл?рен ачкалап карады. ?ле берн?рс? д? юк иде. Ялтырап торган пластик ш?рлекл?р. Дисклар, колбалар, тагын ?лл? н?рс?л?р куяр ?чен ?айланмалар. Озакламый болар шыплап тулачак инде. Илдар тагын бернич? ишекне ачып карады да ?ст?лг? тер?леп диярлек торган шкафка килде. Б?т?нн?р бел?н бер ?к т?ст? булса да, монысы аерыла иде. Илдар, ?з уйларын ку?тл?рг? тел?г?нд?й, бармак сырты бел?н ишекк? сугып карады. Тавыш чыкмады да диярлек. Бу нindидер ныклы материалдан иде.

– Сез ?зегезне? эш б?лм?гезг? кердегез. Автоматик хезм?тл?ндер? системасын кушып, кир?кле н?рс?л?р бел?н танышуыгыз сорала...

– Ярый, – диде Илдар, ?рт?л? башлап. – Кушармын барысын да. Тын гына тор ?ле.

– Сез система тал?пл?рен бозасыз, – дип, ?зенекен тукыды баягы тавыш, – ?г?р инструкциял?рне т?г?л ?т?мисез ик?н, бу к?телм?г?н н?ти??л?рг? китерерг? м?мкин. Автоматик хезм?тл?ндер? системасын кушып, кир?кле н?рс?л?р бел?н танышуыгыз сорала...

Илдар авыр к?рсенде д? тагын ?ст?л артына барып утырды. Кир?кле т?йм?л?рг? баскалады. Нindидер тылсымлы музыка уйный башлады.

– Автоматик хезм?тл?ндер? системасы у?ышлы кушылды, – диг?н тавыш ишетелде бераздан. – Тиешле инструктаж ?т? ?чен, колакчынны киегез д? креслога ?айлап утырыгыз.

Илдар кушылганны эшл?де. Креслога киерелеп утырып тынып калды. Аны? й?зе ?итди иде. Ара?тир? сизелер?сизелм?с кен? баш кагып та алгалады. Бераздан колакчынын салып, урынына куйды. Тагы музыка ишетелде.

– Бераз ял итегез, – диде ягымлы тавыш. – Система сезне? тал?пл?рг? яраклашу процессын башлый. Аз гына к?т?рг? туры кил?ч?к.

Ягымлы, якты музыка астында вакыт бик тиз ?тк?нд?й тоелды. Илдар татлы изр?п утырган ?иренн?н ян? таныш тавышны ишетте:

– Автоматик хезм?тл?ндер? системасы кулланугa тулысынча ?зер. Барлык тал?пл?рне д? ?ирен? ?иткереп башкарганыгыз ?чен р?хм?т.

Тагын кыска вакытлы музыка я?гырады ??м:

– Илдар, мин тулысынча сине? карамакта, – диг?н ягымлы тавыш ишетелде. – Сине? зур к?ч тал?п итк?н эше?д? ярд?мче? булырмын дип ышанам.

Илдар елмаеп куйды. Шушындый к?зг? к?ренм?с хезм?тче? булу кызык та, р?х?т т? иде. Ул тагын беркад?р тын гына утырды да б?лм?д?н чыгып китте. Озакламый, Рамил ?хм?тович бирг?н н?рс?л?рне алып, кабат килде ??м системадагы дискны алыштырды. ??м тагын елмайды. Бая гына б?лм?д? кемдер бар шикелле иде. К?зг? к?ренми торган ниндидер к?ч барлыгы ?зен сиздер?, ??м б?тен фикер к?че? шул затны к?р?се кил?г? сарыф ител? иде. ?ле бу тойгы юкка чыкты. Ул ?зене? эш б?лм?сенд? берьялгызы калгандай булды. Ул беркемне? д? к?з?т?е астында т?гел иде. Аннан со? баягы ныклы шкаф янына килеп, ишекл?рен ачып ?иб?рде. Шкаф ныклы материалдан булгач, аны? эченд? ниндидер бик затлы ?йбер булыр шикелле тоелган иде. ?мма ул буш булып чыкты. Башкалары шикелле ?к буп?буш. Илдар берм?л аптырабрак торды да Рамил ?хм?тович бирг?н флаконны ш?рлекл?рне? берсен? куйды. Аннан со? шкафны? ишеген япты да чыгарга ?ыенды. Л?йл? инде к?т??к?т? к?тек булгандыр. Берг?л?п су коенырга, й?зеп уйнарга… Ишек тоткасына ?рел?г?, б?лм? телг? килде. Илдар аны б?тенл?й с?ндердем дип уйлаган иде, к?телм?г?н

тавыштан аптырап китте ??м кире борылды.

– Илдар, – диде ягымлы тавыш, – син шкафны д?рес япмады?…

Илдар, д?рес итеп я?адан ябарга тел?п, шкаф янына килде ??м ш?рлекк? карап катып калды. Бая гына ул калдырган флакон янында ниндидер ак пакет ята иде. Илдар, ?з к?зл?рен? ?зе ышанырга тел?мич?, аны кулына алды. Бер карышка ике карыш чамасы зурлыктагы бу пакет авыр гына иде. «Ярты кило бардыр», – дип уйлады Илдар. ??м бу уй аны сиск?ндереп ?иб?рде. Шундый зур ??м авыр н?рс?не ул ничек к?рми калган? Мондый х?лне? булуы м?мкин т?гел иде. Дим?к, ?леге пакет шкаф эченд? я?арак кына барлыкка килг?н, яки мо?арчы ул к?зг? к?ренм?с х?лд? булган. Боларны? икесе д? с?ер иде. Илдар конверт р?вешенд?ге пакетны ачты да эченд?ге н?рс?не к?реп катып калды. Бу бик борынгы н?рс? булырга тиеш иде. Илдар аны? н?рс? ик?нен д? чамалый шикелле иде. Ул аны конверт эченн?н алды да бармаклары бел?н угалап карады. К?газь. ?лб?тт?, борынгы ?йбер. Х?зерге заманда к?газьне каян табарга м?мкин, ди…

Илдарны? к?газь турында ишетк?не д? юк иде. Моннан бернич? атна элек кен?, алдагы т??риб?л?рг? ?зерлек вакытында, Рамил ?хм?тович с?йл?де. Борынгы заман кешел?ре к?газьне чамасыз к?п кулланган, х?тта туалет ха??тл?рен? д? к?газь файдаланганнар, ??м шул к?газь акча буларак та хезм?т итк?н. Илдар туйганчы к?лг?н иде ул вакытта… Л?кин профессор аны? шаярырга маташуын ?авапсыз калдырды. М?гъл?мат й?рт? чарасы да к?газьд?н булганлыгын ?йтте ул. К?газь битл?рен? т?рле тамгалар т?шереп эшл?нг?н шул м?гъл?мат й?рт? ?айланмаларын т?рле исемн?р бел?н атаганнар. Газета, журнал, китап… Болары и? нык таралган н?рс?л?р булган. ??м ?леге н?рс?л?рне беркемг? д? с?йл?м?ск?, онытырга кушкан иде профессор. «Бу белем си?а ?лег? кир?кми, ??м син аны онытырга тиешсе?, – диг?н иде ул. – Вакыты ?итк?ч, син аны иск? т?шерерсе? ??м кайда, кайчан, ничек кулланырга ик?нен ?зе? а?ларсы?…» Мо?арчы чынлып та оныткан иде Илдар. ?ле исен? т?ште…

Ул кулындагы табышка тагын беркад?р карап торды. Борынгы агачны эшк?ртеп ясалган табигый к?газь битл?рд?н торган бу китап к?газь катыргы бел?н тышланган, ялтыр тышлыгына зур, алтынсыман х?рефл?р бел?н авторны? ??м ?с?рне? исеме язылган. ??м ул «КИТАП» дип атала иде. ?йтерсе? н?шер ит?чел?р бу язманы? бернич? гасырдан со? табылачагын, ? ул чорда инде «китап» диг?н т?шенч?не? б?тенл?й юкка чыгачагын алдан белеп эш й?ртк?нн?р. Кил?ч?к буын кешел?ре: «Бу н?рс? ик?н со??» – дип аптырап тормасын ?чен, аны? тышына зур х?рефл?р бел?н «КИТАП» дип язып куйганнар.

Б?лки, чынлап та шулай булгандыр. ?мма наширл?р, ничек кен? алдан к?р?чел?р булмасын, бер н?рс?не исл?ренн?н чыгарган – д?верл?р ?зг?р? бел?н кешел?р д?, шул ис?пт?н телл?р д? ?зг?р?, бер т?рле т?шенч?л?р, анахронизмга ?йл?неп, кулланыштан т?шеп кала, алар урынына я?а с?зл?р кил?. ?леге табылдыкны? тышына зур х?рефл?р бел?н КИТАП дип язып куелса да, бу с?з б?генге заманны? гади кешесе ?чен берни д? а?латмый иде.

Л?кин Илдар гади кеше т?гел иде. Рамил ?хм?тович а?а м??б?ри р?вешт? диярлек борынгы символларны ?йр?тк?н иде. Ул вакытта ?леге эш Илдарга м?гън?сезг? вакыт ?тк?р? сыман тоелды. Х?тта профессор минн?н н?рс?г?дер к?л? шикелле, ни ?чендер мыскыл ит?рг? тели, диг?н уй да килг?л?де башына. ?мма бу фикере шундук юкка чыкты. Ул Рамил ?хм?товичны? яхшы кеше ик?нен бел? ??м а?а тулысынча ышана иде. ?йр?нерг? куша ик?н, дим?к, шулай кир?к. Л?кин ниг? иркенл?бр?к эшл?? м?мкинлеге бирм?ск?? Шулкад?р н?рс?не бернич? с?гать эченд? ерып чыгып буламыни?! Л?кин, кич ?ит?г?, бу уе да таралды. Профессор ??рвакыттагыча хаклы булып чыкты. Илдар ул бирг?н тамгаларны таный гына т?гел, ? тамганы тамгага кушып укый да ала иде инде. ??м искиткеч кызык н?рс? ик?н – ?леге тамгалар бел?н кешене? с?зл?рен билгел?п була… Илдарга бу кызык та, соклангыч та булып тоелган иде. Х?тта ?зене? ф?нни эшч?нлеген шушы темага багышлау турында да уйлаган иде. ??м… ??м, лабораторияд?н чыгуга, барысы турында да онытты. ?ле мен?, кулына китап килеп эл?кк?ч, ул ??мм?сен иск? т?шерде ??м кан?гать елмаеп куйды. ?лб?тт?, ул ?зене? белемен ген? т?гел, ? Рамил ?хм?товичны? кис?т?л?рен д? исен? т?шерде. Бу белемн?рне беркем бел?н д? уртаклашырга ярамый. «Син боларны? берсен д? белмисе?. Кир?кле чагы?да гына х?терлисе? д?, кир?ге бетк?ч онытасы?, – дип кабатлады ул ?зен?. – Аш си?а ачыкканда гына кир?к, йокы – арыганда гына. ?леге белем д? шулай ук. Ул си?а бары тик ниндидер м?сь?л?не чишк?нд? ген? кир?к…» Л?кин ул ?зен бу уйларына ышандыра алмады.

«А? асты?а беркетеп куй, – диг?н иде профессор, – ?зе?не? гыйлемле ик?не?не а?лаган к?нн?н алып, син – куркыныч кеше.»

Кин?т Илдар буыннарыны? йомшарып кит?ен тойды. Ул, сы?ар кулы бел?н ?ст?лг? таянып, акрын гына креслога килеп утырды. Мондый очракта б?лм? аны юатырга тырышыр, нинди д? булса музыка куяр, рухын д?валарлык импульслар ?иб?рер иде. ?мма а?а беркем д? ярд?м итм?де. Автоматик хезм?тл?ндер? системасын ул с?ндерг?н иде. Хатыны – ваннада. Й?р?ге? ярылып ?лс?? д?, й?череп кил?че булмас. Ул креслога утырды да ?ст?лг? башын салып тынып калды. К?зг? б?релеп торган с?б?п булмаса да, ул ?зе ?чен барысы да ?зг?рг?нен

яхшы а?лый иде. Гад?тл?нг?н тормыш инде артта калды. Ул х?зер – шушы соклангыч д?ньяны? гади бер галиме т?гел, ул куркыныч кеше иде.

Илдар кулындагы табылдыкка тагын беркад?р карап торды да беренче битен ачты. Тамгаларга к?з й?гертте.

Х?зер эш б?лм?сенн?н тиз ген? чыга алмаячагын чамалый иде инде. Бу китап монда бер д? юктан гына п?йда булмаган, ??м Илдар аны укырга, н?къ мен? х?зер, н?къ шушы вакытта укырга тиеш иде.

10

«КИТАП» тан ?зекл?р

* * *

Ми?а калса, б?тенесе д? гади ген? бер б?х?ст?н башланды.

Даутовны сез бел?сез мик?н?.. Абрар Муса улын… ? минем б?генгед?й к?з алдымда ?ле.

Телевизор экраннарыннан да, газета?журнал битл?ренн?н д? бик с?йкемле булып к?рен?. Озын буйлы, зифа г??д?ле. Б?др?л?небр?к торган ко?гырт ч?чл?ре тагын да ныграк с?йкемлелек ?ст?п ?иб?р?. ? елмайганда ялтырап китк?н тигез тешл?ре к?зне? явын алырлык д?р???д? булып, аны? елмаюын тагы да яктырак ит?. ?лб?тт?, ?г?р ул акыллы фикерл?ре бел?н к??елл?рне яуламаса, боларны? берсе д?, х?тта Айдар Галимовныкына1 охшабрак торган б?рхет тавышы да шаккатыра алмас иде. Ул ??рбер с?зен н?къ ?з вакытында, н?къ ?з урынында ?йт?. ??м ??рвакыт син к?тк?н, син ишетерг? тел?г?н фикерне ?иткер?. Телевизор караганда да, газета укыганда да аны тел?кт?ше?, фикерд?ше? итеп к?р?се? ??м х?тта ?з м?нф?гатьл?ре?? каршы кил? торган уйлары бел?н д? бер каршылыксыз килеш?се?. Бер с?з бел?н ?йтк?нд?, к?з сирп? бел?н хатын?кызны? акылын ?уйдырырлык, ? ир?атларда х?рм?т уятырлык ш?хес. Мо?а тагын аны? бик югары урында утыруын, бик бай ?ф?нде булуын ??м ?йл?нм?г?нлеген д? ?ст?с??…

Ул чакта Даутов бик билгеле кеше т?гел иде ?ле. ?лб?тт?, ?з даир?сенд?, с?ясм?нн?р ??м бай т?р?л?р арасында аны? абруе элек т? зур иде, ? ил буенча…

??рх?лд?, ул вакытта мин аны? кем ик?нен д? белми идем.

Мин ул вакытта бары тик язучылык бел?н ген? ш?гыльл?н? идем. Б?ген безне? ??н?р кешел?рен х?терл??че юк диярлек инде. «?д?бият» диг?н т?шенч? кулланылыштан т?шеп калды. Ул чорда да бу эш лоторея уены сыманрак н?рс? иде – й? у?ышка иреш?се?, яки ирешмисе?. ?леше?? шушы ике юлны? кайсы т?шс? д?, ?зе?не б?хетле дип саный алмыйсы?, ч?нки китапларны? алып килг?н д?р??? сине мул, иркен тормышка чыгармый. Бу – аз санлы халыкны? ?дипл?ре ?лешен? т?шк?н котылгысыз язмыш. ??м и?атчыларны? барысы да моны а?лап, чамалап тора. Д?ресен ?йтк?нд?, алар бел?н матди табыш артыннан куу тел?ге идар? итми, алар язган ?с?рл?ре бел?н халыкны? яш?ешен биз?рг?, к??елен матурларга омтылалар ??м ?зл?рен рух сакчысы итеп к?р?л?р. Бу кыланышлары ?чен аларны бер??л?р изгег?, бер??л?р сантыйга ис?пли. Мин д? мен? шул кавемне? бер кис?ге идем.

Язылган ?с?рл?р бик к?п, тик аларны? берсе д? китап булып чыкмый, ??м мин очраклы акчага к?н к?реп яш?рг? м??б?р идем. Бер?р повесть журналларда д?нья к?рс?, бу бик зур вакыйгага ?йл?н?. Юк, укучылар ?чен т?гел, ? минем ?чен. Укучылар арасында да й? телефоннан шылтыратып, й? ?земне очратып мактап яки с?геп кит?чел?р табыла, л?кин к?пчелек аларны укымый, укыса да ошатмый, ошатса да, энд?шми калуны хуп к?р?. ? минем ?чен укучылар фикере артык м??им д? т?гел кебек, ?с?рне? басылып чыгуы ?зе ?к с?енеч – ч?нки ярыйсы гына гонорар т?лил?р, ??рх?лд?, минем ярлы язмышымда ул бик зур булып к?рен? иде.

Мин китап кибетл?рен? керм?ск? тырышам, андагы кишт?л?рд? тезелеп торган чит ил язучыларыны? унар?егермеш?р том китапларын к?рг?н саен, ?аным ?рни, мин д? алардан ким т?гел бит, мин д?, шулкад?р китаплар чыгарып, данлыклы ??м б?йсез язучы булып яши алыр идем, дип уйлыйм. Бу уй минем б?тен к?ефемне кыра, ?земне? мескенлегемне иск? т?шер?. Кайчагында х?тта ?з талантларын бар дип белм?г?н халкыма да, аны шушы х?лг? т?шерг?н ата?бабаларга да р?н?еп куям. К?п санлы, д??л?тле милл?т булсак, безне? китапларны укучылар да к?п булыр иде. Китап кадерен белг?н кешел?ребез к?п булса, халыкны? ?з??зен? булган ихтирамы артыр, ул ?з тормышына аек к?з бел?н карар д?р???д? булыр иде. ??м б?йсез, иркен тормышлы и?атчылар тагы да яхшырак ?с?рл?р язар иде. Бу «иде» л?рне санап кына бетерерлек т?гел. ??м алар ми?а беркайчан да тормышка ашмаячак хыял гына булып тоела.

Бернич? ай элек кен? «Китап» н?шриятыны? директорына кереп чыккан идем. Калын гына бер?р китап чыгарып булмасмы дип инде. Ул болай диде: «Без ??р

авторны? ?ыентыгын биш елга бер ген? чыгарабыз. Сине? китабы? былтыр гына д?нья к?рде, шулай булгач, тагы д?рт ел к?т?рг? туры килер».

Язучы биш елга бер китап кына язып тора алмый, ??м биш елга бер ген? китап язган кешене «язучы» дип атау да д?рес т?гелдер. Дим?к, безд? язучылыкны юк ит? к?ренеше д??л?т н?шриятлары д?р???сенд? р?смил?штерелг?н булып чыга. Мин директорга мондый н?рс?не? ?д?биятны – дим?к, м?д?ниятне? умыртка с?яген – бетер?г? юн?лтелг?н гам?л ик?нен а?латырга тырышып карадым. ?мма ул берни д? ишетерг? тел?м?де. ??м мин ?метсезлекк? бирелеп чыгып киттем. К??елд? ?рн? иде. Юк, ?зем китап чыгара алмаган ?чен т?гел… ? н?шрият директоры булып утырган кешел?рне? шундый м?н?с?б?те, ?з халкына булган битарафлыгы ?чен. ?г?р эшл?р шулай барса, бер ун?унбиш елдан безне? телд? китап укырлык ад?м калмаячак, ? бер й?з?й?з илле ел узуга, ?ирд? яш??че милл?тл?р исемлегенн?н б?тенл?й югалачакбыз. Шуны беркем д? а?ламый мик?нни со??! А?лыйлар инде, ?лб?тт?. Л?кин беркем д? моны? ?чен борчылмый. К?нд?лек м?ш?катьл?р, корсак х?ст?ре янында ул чынбарлык булып тоелмый, тоелса да, бик т? ерак, безне? гомерд? ген? килеп ?итм?стер кебек тоела. Бу, к?р?се?, югалуга дучар ителг?н халыкларны? бер ?зенч?легедер инде.

Нишлисе?, мескен халыкны? язучылары б?хетле була алмый.

Мин ?з халкымны? мен? шундый б?хетсез бер баласы идем. Ул м?лл?рд? мин ?з б?хетсезлегемне аермачык к?р? идем: я?а роман бел?н булашып, д?ньямны онытканмын – бурычка да х?тсез керелг?н ик?н, ? т?л?рг? бер тиен д? акчам юк. ??м и? аянычы – тиз ген? эшл?п алырлык м?мкинлек т? юк иде. ???тк? сорап торырлык кешел?р турында авыз да ачасы т?гел – монысы ?йтм?с?м д? а?лашыладыр. Акча, ?лб?тт?, б?хетсез кешене б?хетле ит? торган н?рс? т?гел. ?мма аны? бер серле ягы бар – кес??д? акча? бетс?, ?зе?не мескен итебр?к тоя башлыйсы?. ??м к??еле?? корт булып оялаган шушы тойгы сине, чынлап та, мескенг? ?йл?ндер?. ?з??зе?не кимсетерг? тотынасы?… ? бу д?ньяда беркем д? (беркем д?!) сине ?з??зе?не кимсетк?н д?р???д? кимсет? алмый. Газапны? и? зурысы – ?з ?аны?ны ?зе? талаудыр ул.

?анымны? таланган чагы иде. Мо?а, ?лб?тт?, т?нне? х?лсезл?н?е д? с?б?пче булгандыр. Со?гы ?с?ремне? со?гы ноктасын куюга, мин ?земне? чиксез арыганлыгымны тойдым. Бу – берни бел?н д? ти?л?п булмаслык ал?у. Т?не?не? б?тен к?з?н?кл?ре берьюлы ??м аерым?аерым х?лсезл?неп таркала башлагандай була. Син ?крен ген? ?ебеп т?ш?се?…

Т??леген? ике??ч с?гать кен? йоклап, куе кофедан башка бернинди ризык та капмыйча айлар буена эшл?г?н и?атчыны? бу хал?тен а?ларга м?мкиндер.

Компьютер артыннан торуга, мин чайкалып куйдым ??м, егылып китм?с ?чен ?ст?лг? таянып, бертын басып тордым. Башымны артка борып, авып?нитеп китс?м аякны сузып иркенл?п йокларлык урын эзл?рг? маташтым. Б?лм?д? эш ?ст?ле бел?н китап шкафларыннан башка мебель юк иде. Кайда егылса? да, как ид?нг? т?ш?се?. Бары тик стеналарга башы?ны б?рм?слек итеп кен? аварга кир?к. Бу инде ?йр?нелг?н н?рс? иде…

Кин?т х?лсезлек юкка чыккандай тоелды. Мин башта мо?а аптырабрак калдым. С?б?бен со?ыннан гына а?ладым. Ачык т?р?з?д?н керг?н т?мле аш исе с?б?пче иде. Авыздан сулар килде. Мин ирексезд?н т?р?з?г? тартылдым. Кемдер балык кыздыра иде. Т?р?з?д?н карап кына тамагым туймасын а?лап, кухняга атладым. Аяклар мамык сыман тоелды. Мин ач идем. ??м шушы ачлыктан б?тен т?нем калтырана иде. Дерелд?г?н кулларым бел?н суыткыч ишеген ачтым ??м шатлыктан улап ?иб?рдем. Полиэтилен пакетта бер минтай балыгы калган иде. Аны? эрег?нен д? к?теп тормастан, табага салдым. Мин балык яратам. ??м аны кибетт?н тактасы бел?н алып кайтып, к?ненд? ?к тазартып, тозын?ф?л?нен сибеп ?зерл?п куям, со?ыннан бары тик суыткычтан алып табага ыргытасы гына кала. ?ле ?земне? шушы гад?тем ?чен с?енеп беталмадым. Балык пешеп чыкканчы ч?йни торырга бер?р ризык юкмы дип, тагын суыткычны ачтым. Берни д? юк иде. Буп?буш. Икм?к савытында да моннан бер атна чамасы элек алынган йодрык зурлык булка кис?генн?н башка н?рс? табылмады. Мин аны шундук диярлек кимереп бетердем. Бер мизгелг? бу д?ньяда каткан булка кис?генн?н д? т?млер?к берни д? юктыр сыман тоелды. ??м мин бу уемны бик м?з?кк? к?реп елмаеп куйдым. Ул арада балык пеште, ??м бернич? секунд эченд? кылчыклары гына калды. Ул искиткеч д?р???д? т?мле иде.

Мин, ?лб?тт?, туймадым. Л?кин т?немне? калтырануы юкка чыкты, х?л кереп китк?нд?й булды. Х?зер минем ашыйсы кил? тел?ген ?и??рлек кен? к?чем бар иде. Х?зер р?х?тл?неп йокларга да була.

Л?кин прихожийдагы к?зге алдындагы к?газьл?рне к?р?г?, йокы очты. Болар минем бурычлар иде: фатирга, телефонга, электр энергиясен?… ??м башкалар… Барлыгы сигез ме?г? якын… «Тагын дус?ишл?рг?, таныш?белешл?рг?… – дип ?ст?дем мин к??елемн?н. – Тагын шул тир?… Барлыгы уналты ме? чамасы…» Бу ми?а, кес?сенд? бер тиен д? акчасы булмаган ад?мг?, ярыйсы ук зур сумма иде.

Мин ян? компьютер артына барып утырдым. Арыганлык та, ашыйсы кил? тел?ге д? юк иде инде. Беркайда да басылмаган ?с?рл?ремне кабат карап чыктым. ??р повестем ?чен бер ген? ме? сум т?л?с?л?р д?, ?леге бурычларым ми?а бик т? кечкен? булып каласы ик?н… Бер повесть ?чен бер ме?! Бу – искиткеч арзан хак, бушка эшл?? кебек. Л?кин мин б?тен авторлык хокуклары бел?н аларны шул бер ме?г? сатарга да риза идем. Ходай ми?а талантны да, с?лам?тлекне д? бирг?н. Мин яза алам, язам… Мондый ?с?рл?р ?ле тагын булып торыр… Ми?а алар ж?л т?гел… Л?кин и? аянычы шул – ул повестьларны минн?н х?тта шул бер ме?г? д? алырга тел?г?н кеше юк иде.

Ярлылыгымнан бигр?к, кир?ксезлегемне тою авыр иде. ?йе, мин ?йб?т язучы. ?йе, талантлы. К?п эшли торган. Л?кин беркемг? д? кир?кмим. ?зем д?, ?с?рл?рем д?. ??м бу – коточкыч.

?лб?тт?, тормышымны? б?тен максаты баю яки акча табу гына булса, мин бик аптырап тормас идем. Башы эшл?г?н ад?мг? бу – авыр н?рс? т?гел. Аннан со?, минем кул?аяклар да яхшы эшли. Пистолеттан яхшы атам. Сугыша бел?м. Х?тта гадид?н?гади юлбасар гына булсам да, ?з тамагымны ?зем туйдырып, ?итеш тормышта гомер ит?р идем.

? язучы булып… Татар язучысы булып… Эх?х…

К?р?се?, мин милл?т дип ч?чр?п й?ри торган кеше т?гелмендер. Кайчагында ??мгыятьт?ге процессларны? тизр?к булуын к?тк?н сыман тоелам. Югаласы милл?тл?р тиз ген? югалсын да, бер ген? халык булып яши башлыйк инде, дип уйлыйм. ?ирд?шл?р булып. Агонияне ник сузарга инде?! ?ичьюгы, бер проблемадан – тел проблемасыннан азат булыр идек. Бер ?к шартларда и?ат ит?р идек. ? ?зем ?леге х?лне к?з алдына китер? алмыйм. Т?рле т?б?кл?рд? яш?г?н халыкларны? милли ?зенч?лекл?ре юкка чыккач, ?д?бият та югалыр сыман тоела. Югалмаса да, ул кызык булмас, ниндидер калыпка гына ?верелер кебек. Белмим, б?лки, хаталанамдыр.

Мин ?земне? хаталануымны телим. ?леге уйларны? чынбарлыктан ерак торуын телим. Аларны акчасызлык ??м к??ел т?шенкелеге н?ти??сенд? барлыкка килг?н иллюзия ген? итеп к?р?сем кил?. Ачлыктан тилмерг?н кешене? к?зен? т?рле ш??л?л?р, ?р?кл?р к?рен? башлый ик?н, дип ишетк?нем бар. ?леге уйларны? да авыр х?лд? яш?г?н язучыны? к?зен? к?ренг?н шул ?р?кл?р сыман н?рс? ген? булуын телим…

Белмим, уйлар ташкыны мине кайсы ярларга илтеп ыргытыр иде, б?хетк? каршы, телефон шылтырады. Мин бераз аптырап калдым. Мо?арчы шылтыраганы булмагач, телефон турында б?тенл?й онытканмын, акча т?л?м?г?н ?чен, аны к?пт?н с?ндерг?нн?рдер инде, дип уйлый идем. ??м га??пл?н? катыш шатлык бел?н трубкага ?релдем. Шатлыгым баягы уйларны? д?рес т?геллеге исбатлана башлаудан иде. Дим?к, беркемг? д? кир?кмим диюем – хата, дим?к, мин ?ле кемг?дер кир?кмен. Дим?к, б?т?н уйларым да…

– Илгиз?р, х?лл?ре? ничек? – Бу тавыш ми?а таныш иде. Концертлар алып баручы юморист егет Х?мит. Сатирик хик?ял?р сорап шылтыратуыдыр инде. Минем д?шми торуымны ?н?мич?, ул тагын кабатлады: – Х?лл?ре? ничек, дим!

– ?йб?т шул… – дип елмайдым мин, остазым Атнабайны?2 с?зл?рен кабатлап. – ?зем д? шу?а аптырап утырам ?ле…

– Си?а бер йомыш бар иде…

– Бел?м, – дип б?лдердем мин аны, – йомышы? т?шм?с?, х?л сорап шылтыратмыйсы? инде син…

Ул минем с?зне ишетм?де д? бугай, ?зенекен тезде:

– Мин ?ле гастрольд? й?рим. Бушамыйм. Бер эш бар иде. Кыскасы, болай. Бик абруйлы бер абзыйны? юбилей кич?сен алып барырга кир?к. Музыкантлар да, ?ырчылар да бар. Кич?не алып барыр ?чен, ?ор телле кеше кир?к. Сине? кулы?нан кил? ул. ?йд?, т?в?кк?лл? ?ле.

– Гомеремд? бер тамада булганым юк…

– Моны? ?чен ?лл? ни кир?кми. ?ыелган кунакларны? исемлеген аласы? да, кызыклырак итеп с?з бир?се?. Алар с?йл?п бетерг?ч, табындагыларны эч?рг? кыстыйсы?. Шул гына.

Минем, ?лб?тт?, табын алып барганым бар иде. Дусларны?, туганнарны? бер?р б?йр?ме булса: «Син язучы кеше, телг? остасы?…» – диг?н булып, бу эшне гел ми?а й?клил?р. ??м мин аны бик яратмый идем. Басып тост ?йтеп аракы эч?не кем уйлап тапкандыр, белмим. ?мма мин моны? бер кызыгын да к?рмим. Ну,

кунак кеше с?з ?йт? инде, б?йр?мг? с?б?пче булган кешене мактаган була, ян?се ул ?йб?т, изге к??елле, ф?л?н?т?г?н... Теге бахыр, бу с?зл?рне? шыр?ялган ик?нен белеп торган килеш, ышанып утырган була... ??м табынны? башыннан азагынача шул к?ренеш д?вам ит?... Б?йр?м табыны колхоз ?ыелышы т?гел ич инде... ?ле д? Х?митне? т?къдименн?н баш тартырга иттем. Тик ул, минем х?лне а?лагандай, тылсымлы с?з ?йтте:

– Карышырга уйлама да! – диде ул, боерык бирг?нд?й итеп. – Беренчед?н, баш тартса?, мине авыр х?лг? куясы?. Икенчед?н, акча т?лил?р. ?йб?т т?лил?р. Биш ме?.

– Н?рс??! – мин ?з колакларыма ?зем ышанмый тордым. – Биш ме??

– ?йе. С?гать д?ртл?р тир?сенд? Октябрь проспектындагы ашхан?г? кил. Анда сине Илнур каршы алыр. Безне? баянчы егет. Ул барысын да т?шендерер. Ярый, хуш. Мин ашыгам.

??м ул трубканы ташлады.

Биш ме?, ?лб?тт?, зур акча иде. Л?кин к??елне ?рнетеп, тагын бер уй узды. Роман, повестьларны бер ме?г? д? алучы юк, ? монда, ниндидер табын ?чен... Л?кин мин бу уйны шундук куып ?иб?рдем. Акча эшл?рг? комачаулап й?рм?сен...

Мин табын алып барырга бик яратмыйм, диг?н идем. Ялгышканмын ик?н. ?леге табынны алып барганда мин шуны ачык т?шендем: яратмыйм дип ?йт? д?рес т?гел, мин бу эшне к?ралмыйм ик?н.

Дуслар табынындагы шикеллер?к булыр дип к?тк?н идем. Бер ?ст?л артында утырасы?, вакытын белеп кен?, кир?кле кешег? с?з бир?се?... Монда алай булмады. Беренчед?н, килг?н кунаклар, чынлап та, бик зур урыннарда эшли торган т?к?ббер кешел?р иде. Безне алар бел?н бер табынга утыртмадылар. Чаршау артында аерым ?ст?л куйдылар. ?лб?тт?, ?ст?лл?ре мул иде. ?мма бер табында утырмау мине, алып баручы буларак, авыр х?лг? т?шерде. Бер ?ст?лд? утырганда, син ?з кешег? ?йл?н?се?. ? болай... Кешел?р с?з ?йтк?н арада, мин, с?як ?мет итеп й?рг?н к?чек шикелле, ?ст?л тир?сенд? б?терелерг? м??б?р булдым. ? бу кимсет? иде. Син бу табын кешесе т?гел. Син чит. Син болар бел?н ти? т?гелсе?. Син аларны хезм?тл?ндерерг? тиеш. Син – шушы табын артында утыручыларны? хезм?тчесе. Кол. ? мин ?земне? кем ик?немне яхшы бел? идем...

«Болар минн?н ни ягы бел?н ?стенр?к со?? – дип уйладым мин, табында утырган капкорсак яшьт?шл?ремне к?реп. – Нинди зур эшл?р майтарган алар шулай кылтаеп утырырлык?» К??елне юатырлык ?авап юк иде. Кайсын ?тисе, кайсын абзыйсы юньле эшк? урнаштырган да кеше итк?н. Боларны? искит?рлек с?л?тл?ре д?, ?зл?рен хезм?тл?ндер?че артистларга х?рм?т бел?н карарлык акыллары да юк иде. Вальс ?йл?нг?нд? безне? ?ырчы кызны кармалап, муеныннан ?б?рг? маташкан утыз биш яшьл?р тир?сенд?ге ирне сугып ?йл?ндер?сем килде. ?ырчыны ад?мг? санамаса, ?зе бел?н берг? килг?н хатынын мыскылламасын иде. Кулында власть, кес?сенд? акча булгач, а?а барысы да м?мкин дип уйлый, к?р?се?… Тик мин беркемг? д? каты кагылмадым. Бары тик т?н?фес игълан итеп т?м?ке тартырга чыккач кына, Илнурга зарланып алдым.

– Кем инде болар?.. – дидем мин, бер к?т? булып т?тен борхытып торган ад?мн?р ягына ымлап: – Карале, ничек кыланган булалар! Алланы? кашка т?к?л?ре диярсе?… Безг? ничек караганнарын к?рде?ме?! Нindидер кызыклы хайванга караган кебек… Кайсы ягы бел?н хаклы алар шулай кыланырга?

– Аларны? акчасы к?п, – дип пышылдады Илнур, – кем т?ли – шул музыка куя…

– Мен? шулар ?ит?кли инде безне? халыкны… Шушы хайваннар безне? бел?н идар? ит?…

– Син алай кызма ?ле… – диде Илнур, – нишлисе? инде…

– Да пошли они… – Мин н?фр?т бел?н кулымдагы т?м?кене шулар ягына чиртеп ?иб?рг?немне сизми д? калдым. – Козлы вонючие…

Т?м?ке т?пчеге кемне?дер ак чалбарына барып эл?кте. Т?ркемд?гел?р безне? якка борылып карадылар ??м минем н?фр?т булып сыгылып чыккан с?ген?емне ишеттел?р. Табын ху?асы минем янга й?гереп килде.

– Син!.. – диде ул, н?фр?тен ?и??рг? тырышып. – Син ?зе?не кем дип бел?се??!

– Гафу итегез… – дип с?зг? кушылды Илнур. – Без б?тенл?й икенче н?рс? турында с?йл?ш? идек… Без сезне? хакта т?гел… ??м Илгиз?р д? т?м?ке т?пчеген сезг? тидererг? тел?м?г?н иде… Шулай бит, Илгиз?р?

Мин йодрыкларымны б?йд?н ычкындырмаска тырышып кына тора идем. Бер с?з д? ?йт? алмадым. Табын ху?асыны? кыяф?те д?, Илнурны? мескенл?н?е д? ми?а ошамый иде. Шулай да башымны кагарга м??б?р булдым.

– Мин синн?н сорамыйм, – диде табын ху?асы, – мин аны? ?зенн?н ишетерг? телим.

?лб?тт?, Илнур барысын да у?ай гына х?л ит? алырлык ?авапны тапкан иде. Табын ху?асы аек булса, мо?а кан?гатьл?неп китеп барыр ??м эшне зурга ?иб?рми калыр иде. ?мма ул ярыйсы ук исереп ?лгерг?н иде шул. ??м мин, ничек кен? ?авап бирс?м д?, ??засыз калмаячак идем.

– ?йе, – дидем мин, – т?м?ке т?пчеген сезг? дип ыргытмаган идем. ??м «козлы вонючие» диг?нем д? сезг? т?гел иде.

– Гафу ?тен! – диде табын ху?асы, к?зен акайтып.

– Гафу итегез, – дип кабатладым мин к?телм?г?н ?и?еллек ??м битарафлык бел?н.

Л?кин бу табын ху?асына ошамады.

– Син ад?мч? итеп гафу ?тен!

– ?мм… – Мин елмаеп куйдым ??м шундук, й?зем? ясалма мескенлек чыгарып, табын ху?асыны? к?зен? тек?лдем: – Сезне сасыган к??? дип атамаган ??м т?м?ке т?пчеген сезг? дип ыргытмаган ?чен гафу итегез.

Сул яктан котылгысыз тизлек бел?н якынлашкан н?рс?не к?реп, шундук артка янтайдым, ??м кыска буйлы, таза г??д?ле табын ху?асыны? йодрыгы борын т?бемн?н ис?н?имин ген? узып китте. Абзый ипк? килерлек т?гел, ? минем эшне зурга ?иб?рерг? тел?к юк иде. ?зем ген? булсам – бер х?л, минем аркада б?тен артистлар да ач калырга м?мкин. Мин шуларны уйладым да тынычлана т?штем. Б?хетк? каршы, кемдер табын ху?асын култыклап читк? алып китте.

– К??елегезг? авыр ишетелс?, чынлап та, гафу итегез, – дидем мин, безне тамаша кылган т?ркемг? карап, – мин сезне кимсетерг? тел?м?г?н идем.

– Без б?тенл?й б?т?н темага с?йл?ш? идек… – дип элеп алды Илнур.

– Ярый, – дип елмайгандай итте бер??, мин аны? исем?атын х?терл?мим инде, банкир иде бугай. – Без а?лыйбыз… Бары тик ху?а гына йомшара т?шк?н… Сез, егетл?р, эшегезне д?вам итегез…

??м аны? с?зе бел?н б?тенесе д? ?зг?рг?нд?й булды. Баштарак безг? гайре табигый н?рс?г? карагандай аптырау катыш н?фр?т бел?н баккан к?зл?р бераз нурлана т?ште. Аннан со?, табында шаян с?зне а?лаган, югары б?ял?г?н кешел?р д? юк т?гел, ??м минем шаярулар аларга ошый иде. ? кайберл?ре х?тта минем язучы ик?немне д? бел?… Х?ер, монысы кич? бетк?нд?р?к кен? ачыкланды. Т?н?фес азагына озын буйлы яшь кен? бер ир килеп ?итте. Аны к?р?г?, барысы да урыннарында тибр?неп куйгандай тоелдылар. Ул, ишек т?бен? ?ит?г?, барыбыз бел?н д? к?решеп чыкты. Д?реср?ге, ул и? беренче минем бел?н к?реште…

Банкирны? с?зенн?н со? без залга керерг? дип борылган идек инде. ?мма шундук кереп кит?не яхшысынмыйча, мин т?м?ке алып кабыздым. Н?къ шул вакытта кара?гы т?р?з?ле джип килеп туктады, ??м аннан озын буйлы бер ир чыкты. Кыска ?и?ле ак к?лм?кт?н. Яшьк? ул минн?н артык зур булмагандыр. Беренче к?р?д?н ?к ул ми?а ?з кеше булып тоелды. Моны? х?р?к?тенд? ?зен ?лл? кемг? кую, башкаларны кимсет? кебек н?рс?не? эзе д? юк иде. Аны к?р?г?, баскычны? икенче ягында т?м?ке к?йр?теп торган т?ркем тибр?неп куйды. Кемдер а?а каршы омтылып та алды бугай. ?мма теге кеше туп?туры Илнур бел?н безне? янга атлады. ??м и? беренче булып ми?а кул бирде.

– Х?лл?р ничек, Илгиз?р?! – дип елмайды ул ??м, мин «?йб?т» дип баш каккач, ?ст?п куйды: – Сине? х?лл?р мотлак ?йб?т булырга тиеш. Яхшы язучы син. Мин укып барам…

Мин бу ад?мне белми идем. Шу?а с?з озынайтып тора алмадым. Ул Илнур бел?н к?реште д? баскычны? теге ягына атлады. Без Илнур бел?н залга уздык. Бераздан яныбызга табын ху?асыны? улы й?гереп килеп ?итте.

– Бераз ?зг?реш бар, – диде ул, каш астыннан ми?а с?зеп карап. – Т?н?фест?н со? и? беренче с?зне Даутовка бир?без. Абрар Муса улына.

Кунаклар табынга утырып бетк?ч, безне? ?ырчы кыз бер ?ыр ?ырлады да, мин, шу?а б?йл?п, Абрар Муса улына с?з бирдем. Кызык кына килеп чыкты. Х?тта

табындагылар кул чабып ук ?иб?рде. Мин, ?лб?тт?, бу алкышларны? минем шаяру ?чен т?геллеген бел? идем. Шулай да к??ел к?т?релеп китте. ? Даутов, микрофонны алып:

– Р?хм?т, Илгиз?р… – диг?ч, бигр?к т?. Ч?нки минем исем ишетел? бел?н, табында чыш?пыш китте. Мин аларны? н?рс? турында ик?нен чамалый идем. «Туктале, кем со? бу егет?! Абрар Мусаевич аны каян бел?? ?лл? дуслар мик?н?» Кыска вакытлы пышылдашулар шул хакта иде.

?лб?тт?, исемене? кемне?дер авызыннан ишетелг?н ?чен ген? ниндидер м?гън?г? ия булуы язучы ?чен бик к??елле к?ренеш т?гел. ?мма бу начар да булып чыкмады. Табындагыларны? безг? алар к??елен к?рер ?чен килг?н артистларга булган карашы б?тенл?й ?зг?рде. Алар безне башта ?зл?ре бел?н ти? к?реп, ? со?рак х?тта бераз югарырак куеп аралаштылар. Сокланууларын белдерерг? д?, танышлары ??м кыз?уллары ?чен автографлар сорарга да тартынмадылар. ??м без д? аларга халык ?илк?сенд? утыручы сорыкортлар итеп т?гел, ? чын?чынлап д?р???ле ??м абруйлы кешел?р сыман итеп карадык.

? бер арада Абрар Муса улы, б?тен табынга к?ренерлек итеп, ми?а ?зене? визиткасын сузды:

– Кил?се д?ш?мбед? минем янга кагылып чык ?ле, Илгиз?р.

– Д?ш?мбед? булмый, – дип б?лдердем мин, – ?йд?гез, сиш?мбег? калдырыйк.

– Бик хуп, – дип елмайды Даутов, – килештек.

Б?ген ?омга, ирт?г? туйганчы йоклап, ял итеп алсам, якш?мбе ??м д?ш?мбе к?нн?рд? я?а ?с?рне тагын бер кат карап?т?з?теп чыгармын дип, ?зем ?чен к?пт?н х?л итеп куйган идем. Мондый эшт?н мине ?лем, яки замана ахры, яки шу?а охшашрак тагын бер?р н?рс? ген? б?л?рг? м?мкин. Даутовны? т?къдимен? каршы кил?ем бары тик шуннан гына иде. Л?кин очрашуны кичектер?ем табындагылар арасында тагын ниндидер а?лашылмаучылык тудырды. Алар, ?лб?тт?, берн?рс? д? д?шм?дел?р, ?мма бер?берсен? с?ер карашлар атып, и?н?рен сикертк?нд?й итеп куйдылар. ??м ми?а булган м?н?с?б?тл?ре тагы да ныграк ?зг?рде: баштагы м?лл?рд? бик у?ышлы шаяруларымны да игътибарсыз калдырсалар, х?зер шаяруга охшаган ??р с?зем саен диярлек к?леп, ?ичьюгы елмаеп алырга тырыштылар. Аларны? бу кыланышы ми?а да бик кызык булып

тоелды ??м к??елемне к?т?реп ?иб?рде. ? икенче т?н?феск? чыккач, ?аен туры китереп, кунакларны? барысы да диярлек ми?а ?зл?рене? визиткасын бирде, вакытым булганда яннарына кереп чыгуымны ?тендел?р.

Табын ху?асыны? ми?а булган ачуы да бик тиз онытылды. Ул в?гъд? ителг?н акчасын тоттырып, ??рберебезне? аркасыннан с?еп озатты. Х?тта минн?н гафу да ?тенерг? онытмады: «Артыграк китк?н. Сез, бер?к, кичер? к?регез инде…» Мин, ?лб?тт?, ?леге с?зл?р астында Даутовны? безг? булган м?н?с?б?те ятканын бик яхшы т?шен? идем.

Табын ху?асын берс?зсез гафу иттем. Х?тта акчасын алгач р?хм?т т? ?йттем бугай ?ле. Тагын шундый ?ч?д?рт табын алып барырга кушсалар да, бурычларымнан тулысынча котылуымны уйлап, шатланып риза булачак идем. Берн?рс? д? бушка гына килми. ??рн?рс? ?чен д? т?л?рг? кир?к. Арурак акча эшлим дис??, кимсен?л?рг? д? т?з?рг? туры кил?. Б?генге табында утырган ?ф?ндел?рне? калын кес?се нигезенд? д? шул мыскыллауларга т?з? бел? ята иде. ?зе?н?н ?стенр?кл?рг? ялагайлана бел?. ?зе?не ад?мг? д? санамаган б?нд?л?рне? табанын ялый бел?. Бу – ?и?ел н?рс? т?гел. Б?ген мин аны ?з и?емд? тойдым. Шушы авырлыкка т?з?л?ре, т?з? алулары бел?н ген? д? алар ?итеш тормышка хаклы идел?р. ??рх?лд?, ми?а шулай тоелды. ??м мин безг? к?чекк? карагандай карап та, Даутов алдында калтырап т?шк?н кунакларны а?лагандай булдым.

Мен? шундый х?лл?р.

Бу д?ньяда а?лап ??м аклап булмастай бер ген? кабах?тлек т? юк бугай.

* * *

Барысы да гади ген? б?х?ст?н башланды, диг?н идем…

Теге табында мин Даутовны беренче тапкыр к?рг?н идем. Сиш?мбег? кад?р, аны? турында тулырак м?гъл?мат тупларга тырышып, белг?н?к?рг?нн?рд?н сораштырып карадым. Тик алган м?гъл?матым бик т? ф?кыйрь булып чыкты. Нефть бел?н б?йле эшкуар, бик бай ад?м. Президентны? бик якын кешесе. Бары шул. Аны? башкарган вазифасын да, нефть ?итештер?не? кайсы тармагында эшл?вен д?, туган??ск?н ?ирен д? т?гаен белг?н кеше табылмады. Х?ер, акчаны ??м властьны Алла итеп к?рг?н д?вер кешел?ре ?чен болар кызык та булмагандыр. Аны? байлыгы ??м Президентка якынлыгы ?зе ген? д? тылсымлы

к?чк? ия иде.

Аны? бай ??м кодр?тле ш?хес булуына мин д? битараф т?гел идем. К??елне? кайсыдыр бер почмагына оялаган шайтан: «Мен? шундый кеше си?а спонсор булса…» – дип, туктаусыз р?вешт? пышылдый сыман иде. Х?тта спонсор булмаган х?ленд? д?, китапларымны? н?шрият табасыннан туктаусыз т?шеп торуы ?чен мондый абруйлы затны? бер с?зе ?ит?ч?к. Аны? шул с?зе булганда, «Китап» н?шрияты директорыны?: «Биш елга бер ген?…» – диюе бик т? мескен булып калачак иде. ??м мин бар к??елем бел?н ?леге кысыр хыялларны? чынга ашуын тел?дем. Х?тта ?з?к базар янында утырган тел?нче карчыкка ун сум х?ер тоттырдым. Мин аны? дога кылуын, ?ичьюгы ишар?тен китереп битен сыйпап куюын к?тк?н идем. Л?кин ул ике кулы бел?н бел?гем? чат ябышты да к?зл?рем? тек?лде.

Конец ознакомительного фрагмента.

Купить: https://tellnovel.com/k-birov_marat/kitap-roman

надано
Прочитайте цю книгу цілком, купивши повну легальну версію: Купити